

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
t. X, nr 3

POZNAŃ

1991

Wskazówki dla autorów

● „Wiadomości Entomologiczne” zamieszczają oryginalne artykuły materiałowe, artykuły przeglądowe, dyskusyjne, notatki faunistyczne i krótkie doniesienia naukowe, których głównym podmiotem są owady, artykuły metodyczne, historiograficzne (w tym biograficzne), recenzje prac entomologicznych oraz sprawozdania, komunikaty i inne materiały kronikarskie z zakresu szeroko pojętej działalności entomologicznej. Wszystkie prace publikowane są w języku polskim. Możliwość nieodpłatnego publikowania w „Wiadomościach Entomologicznych” mają tylko pełnoprawni członkowie Polskiego Towarzystwa Entomologicznego.

● Objętość artykułów nadsyłanych do druku nie może przekraczać objętości równoważnej 290 wierszom po maksymalnie 65 znaków (około 10 stron znormalizowanego maszynopisu, włączając w to tabele i ryciny). Artykuły przekraczające ustaloną objętość mogą być przyjęte jedynie po pisemnym zadeklarowaniu przez autora, pokrycia kosztów edycji objętości ponadnormatywnej. Krótkie doniesienia, recenzje, sprawozdania, komunikaty i materiały kronikarskie nie powinny przekraczać 2 stron maszynopisu. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich oraz poprawiania usterek stylistycznych i dotyczących nazewnictwa, bez uzgodnienia z autorem.

● Osoby nie będące członkami Polskiego Towarzystwa Entomologicznego mają prawo drukowania swoich prac tylko za pełną odpłatnością kosztów edycji.

● Maszynopisy (znormalizowane – z marginesem 4 cm i podwójnym odstępem między wierszami) należy nadsyłać w trzech egzemplarzach, z których jeden musi być oryginałem. Maszynopisy nie mogą zawierać żadnych wyróżnień czcionek (spacji, wersalików, podkreśleń itp.), ani też poprawek robionych atramentem lub ołówkiem. Nadesłany maszynopis powinien zawierać:

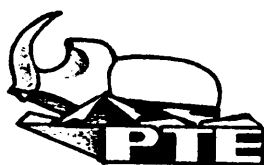
- tytuł pracy w języku polskim, pod nim w języku angielskim, zamieszczone na 1/3 wysokości od góry pierwszej strony;
- pełne brzmienie imienia i nazwiska autora(ów) pod tytułem angielskim, pod nazwiskiem dokładny adres (w przypadku krótkich doniesień, recenzji, sprawozdań i komunikatów, imię i nazwisko autora wraz z miejscowością należy umieścić na końcu pracy);
- abstrakt w języku angielskim, zawierający maksymalnie zwięzłe przedstawienie zawartości i wyników pracy (w przypadku oryginalnych prac materiałowych, dyskusyjnych i notatek faunistycznych).

Ponadto do artykułu może być dołączone możliwie krótkie streszczenie w języku angielskim (dotyczy to w szczególności prac przeglądowych, metodycznych i historiograficznych, w których nie obowiązuje zamieszczanie abstraktu). Dopuszcza się możliwość nadsyłania tytułu, abstraktu i streszczenia wyłącznie w języku polskim, przy czym kosztem ich tłumaczenia, podobnie jak weryfikacji nadesłanych tekstów angielskich, obciążony zostanie autor.

● Rysunki i wykresy należy wykonać czarnym tuszem na kalce technicznej lub białym papierze. Fotografie powinny być czarno-białe, kontrastowe, wykonane na papierze błyszczącym. Na marginesie maszynopisu zaleca się zaznaczyć ołówkiem miejsca, w których mają być umieszczone ryciny i tabele. Ryciny muszą być zblokowane, przy czym liczba bloków winna być ograniczona do koniecznego minimum, a ich wielkość nie powinna przekraczać formatu A3. Ryciny, które były już reprodukowane, należy w opisie odpowiednio oznaczyć. Liczba fotografii i tabel powinna być maksymalnie ograniczona. Rysunki, fotografie i wykresy należy znakować liczbami arabskimi, a ich detale literami, natomiast tabele liczbami rzymskimi. Objaśnienia rycin należy zamieścić oddzielnie, a objaśnienia tabel łącznie z nimi, w języku polskim i angielskim.

POLSKIE TOWARZYSTWO ENTOMOLOGICZNE

**WIADOMOŚCI
ENTOMOLOGICZNE**
t. X, nr 3

POZNAŃ

1991

Redakcja

Lech Buchholz (sekretarz), Marek Bunalski, Stanisław Burdajewicz (redaktor naczelny), Jerzy M. Gutowski, Janusz Nowacki (zastępca redaktora naczelnego), Andrzej Woźnica

Copyright by Polskie Towarzystwo Entomologiczne
Poznań 1991

ISBN 83-01-08125-2
ISSN 0138-0737

Adres redakcji
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, tel. 444-91 w. 39

Wydanie I. Nakład 550 + 50 egz. Ark. druk. 4. Ark. wyd. 4,5.
Fotoskład ZP WELCOMP – tel. (061) 139-300.
Druk: Drukarnia Kolejowa, ul. Kolejowa 27, Poznań.

TREŚĆ

LECH BOROWIEC, JAROSŁAW KANIA – Nowe stanowiska polskich <i>Hydrophilidae</i> (Coleoptera)	133
DANIEL KUBISZ, PRZEMYSŁAW SZWAŁKO – <i>Micropeplus marietti</i> JACQUELIN DU VAL (<i>Micropeplidae</i>) i <i>Olisthaerus substriatus</i> (PAYKULL) (<i>Staphylinidae</i>) – nowe dla fauny Polski gatunki <i>Staphylinioidea</i> (Coleoptera)	143
BOLESŁAW BURAKOWSKI – <i>Eucinetus hopffgarteni</i> REITTER, 1885 (Coleoptera, Eucinetidae) – nowy dla fauny Polski przedstawiciel chrząszczy, oraz uwagi o europejskich gatunkach z rodzaju <i>Eucinetus</i> GERM.	147
JAROSŁAW KANIA – <i>Trogoderma angustum</i> (SOLIER, 1849) (Coleoptera, Dermestidae) we Wrocławiu	153
JANUSZ NOWACKI – Rewizja danych na temat występowania sówkowatych (<i>Lepidoptera, Noctuidae</i>) na terenie Tatr Polskich	157
JOLANTA NAPIÓRKOWSKA – Owady pasożytnicze wyhodowane z larw i poczwerek zwójki różoweczki – <i>Archips rosanus</i> L. (<i>Lepidoptera, Tortricidae</i>) zebranych na krzewach ozdobnych w Lublinie	163
TOMASZ CIERZNIAK – Wstępna ocena zgrupowań pszczół (<i>Hymenoptera, Apoidea</i>) w dwóch typach krajobrazu rolniczego	169
ELŻBIETA PODSIADŁO – Z badań nad biologią gwiazdosza – <i>Asterodiaspis variolosa</i> (RATZBURG) (<i>Homoptera, Asterolecaniidae</i>) i jego pasożytów (<i>Hymenoptera, Encyrtidae</i>) w Polsce	177
Krótkie doniesienia	183
Kronika entomologiczna	191
Recenzje	152, 156, 162, 168, 176, 182

CONTENTS

LECH BOROWIEC, JAROSŁAW KANIA – New records of Polish <i>Hydrophilidae</i> (Coleoptera)	133
DANIEL KUBISZ, PRZEMYSŁAW SZWAŁKO – <i>Micropeplus marietti</i> JACQUELIN DU VAL (<i>Micropeplidae</i>) and <i>Olisthaerus substriatus</i> (PAYKULL) (<i>Staphylinidae</i>) – new to the Polish fauna <i>Staphylinoides</i> (Coleoptera)	143
BOLESŁAW BURAKOWSKI – <i>Eucinetus hopffgarteni</i> REITTER, 1885 (Coleoptera, Eucinetidae) – a beetle new to the Polish fauna, with notes on European species of the genus <i>Eucinetus</i> GERM.	147
JAROSŁAW KANIA – <i>Trogoderma angustum</i> (SOLIER, 1849) (Coleoptera, Dermestidae) in Wrocław	153
JANUSZ NOWACKI – Revision of some data on the occurrence of the noctuid moths (<i>Lepidoptera, Noctuidae</i>) in Polish Tatra Mts.	157
JOLANTA NAPIÓRKOWSKA – Parasitic insects reared from larvae and pupae of <i>Archips rosanus</i> L. (<i>Lepidoptera, Tortricidae</i>) collected on ornamental shrubs of Lublin	163
TOMASZ CIERŹNIAK – Preliminary estimate of bee communities (<i>Hymenoptera, Apoidea</i>) in two types of agricultural landscape	169
ELŻBIETA PODSIADŁO – On the biology of <i>Asterodiaspis variolosa</i> (RATZEBURG) (<i>Homoptera, Asterolecanidae</i>) and its primary parasites (<i>Hymenoptera, Encyrtidae</i>) in Poland	177
Short communication	183
Entomological chronicle	191
Reviews	152, 156, 162, 168, 176, 182

Nowe stanowiska polskich *Hydrophilidae* (Coleoptera)*

New records of Polish *Hydrophilidae* (Coleoptera)

LECH BOROWIEC, JAROSŁAW KANIA

Instytut Zoologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław

ABSTRACT. *Megasternum subtile* SHARP collected in Ruda Milicka (Nizina Wielkopolsko-Kujawska), Kletno (East Sudetes) and Krasnobród (Roztocze), and *Anacaena lutescens* STEPHENS collected in Wrocław-Wojnów and Pawłowice (Lower Silesia), and Dolina Terebowca (Bieszczady Mts.) are new to Polish fauna. New records of 44 species are also given.

Rodzina *Hydrophilidae* należy do najslabiej poznanych w Polsce. „Katalog Fauny Polski” (BURAKOWSKI i in., 1976) podaje 61 gatunków, ale nawet pospolite gatunki środkowo-europejskie wykazywane są co najwyżej z 12–15 krain, przy czym większość doniesień pochodzi z okresu przedwojennego. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak kluczy do oznaczania w języku polskim i opracowań rewizyjnych. Lukę tę, w odniesieniu do form wodnych, miało wypełnić opracowanie GALEWSKIEGO (1990), ale wobec nie uwzględnienia w nim kilku ważnych rewizji rodzajowych (szczególnie rodzajów *Laccobius*, ER, *Anacaena* THOMS. i *Helochaeres* MULS.) niechlujnych rysunków i licznych błędów, nie spełnia ono swojego zadania i może być tylko przyczyną błędnych oznaczeń. Jedynym źródłem do oznaczenia tej grupy pozostaje więc opracowanie VOGT'a i LOHSE (1971) w popularnym dziele „Die Käfer Mitteleuropas”, przy uwzględnieniu poprawek i uzupełnień podanych przez HEBAUER'a w dziele LOHSE i LUCHT'a (1989). Znakomitym opracowaniem jest też monografia *Hydrophilidae* w serii „Fauna Entomologica Scandinavica” (HANSEN, 1987), pomija ona jednak kilka południowych gatunków.

Słaby stan poznania rozmieszczenia tej grupy chrząszczy w Polsce, a zwłaszcza brak danych z ostatnich lat, skłonił nas do podania w pracy, stanowisk dla wszystkich gatunków z naszego zbioru, nawet uchodzących za pospolite: dwa z nich nie były do tej pory podawane z Polski, a 17 stanowisk jest nowych dla poszczególnych krain zoogeograficznych. W pracy zastosowano następujące skróty: JK – J. KANIA, LB – L. BOROWIEC.

* Druk pracy w 14% afinansowany przez Instytut Zoologiczny UW.

Coelostoma orbiculare (FABRICIUS, 1775)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 16 IV 1976, 2 exx., leg. LB; Dolny Śląsk, Pawłowice k. Wrocławia, 16 IV 1988, 1 ex., leg. JK, Wrocław-Wojnów, VI 1990, 1 ex., leg. LB, Rezerwat Zwierzyniec k. Oławy, 13 IV 1991, 1 ex., leg. LB; Roztocze, Krasnobród, 17 VI 1990, 4 exx., leg. JK.

Pospolity gatunek, ale notowany tylko z 13 krain.

Cercyon analis (PAYKULL, 1798)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 25 VII – 8 VIII 1989, 4 exx., leg. LB; Dolny Śląsk, Wrocław-Wojnów, VI 1990, 2 exx., leg. LB; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 2 exx., leg. LB.

Pospolity gatunek, notowany z 13 krain.

Cercyon bifenstratus KÜSTER 1851

– Pobrzeże Bałtyku, Rewal, 18–25 VII 1990, 3 exx., leg. LB; Puszcza Białowieska, Białowieża, 22–28 VII 1982, 2 exx., leg. LB; Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 2 VII 1981, 1 ex., leg. LB, 25 VII – 8 VIII 1989, 2 exx., leg. LB, 10–15 VII 1990, 2 exx., leg. JK; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 2 exx., leg. LB.

Dość rzadki gatunek podawany z 9 krain. Nowy dla Pobrzeża Bałtyku.

Cercyon convexiusculus STEPHENS, 1829

– Dolny Śląsk, Wrocław-Wojnów, VI 1990, 2 exx., leg. LB; Roztocze, Krasnobród, 17 VI 1990, 2 exx., leg. JK.

Rzadki gatunek, notowany tylko z 6 krain. Nowy dla Roztocza.

Cercyon granarius ERICHSON, 1837

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 14 V 1983, 1 ex., leg. LB; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 2 exx., leg. LB.

Szeroko rozmieszczony ale dość rzadki gatunek, znany zaledwie z 5 krain. Nowy dla Roztocza.

Cercyon haemorrhoidalis (FABRICIUS, 1775)

– Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 4 exx., leg. LB; 17 VI 1990, 10 exx., leg. JK.

W Polsce nieczęsty, notowany z 11 krain.

Cercyon impressus (STURM, 1807)

– Dolny Śląsk, Masyw Ślęży, Sulistrowiczki, 9 V 1976, 2 exx., leg. LB, Rezerwat Zwierzyniec k. Oławy, 18 V 1985, 3 exx., leg. JK; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 1 ex., leg. LB; Sudety Zachodnie, Góry Stołowe, Karłów, 20 V 1976, 1 ex., leg. LB; Sudety Wschodnie, Kletno, 13 VII 1975, 8 exx., leg. LB.

Dość częsty gatunek, ale zwykle mylony z innymi. W Polsce notowany tylko z 9 krain. Nowy dla Roztocza i Sudetów Wschodnich.

Cercyon laminatus SHARP, 1783

– Pobrzeże Bałtyku, Rewal, 18–25 VII 1990, 1 ex., leg. LB, Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 10–15 VII 1990, 1 ex., na światło, leg. JK, 17–27 VII 1991, 2 exx., na światło, leg. LB.

Gatunek opisany z Japonii. W roku 1957 stwierdzony po raz pierwszy w Europie, gdzie się zaaklimatyzował i szybko opanował znaczną część kontynentu, zwłaszcza wybrzeża morskie. W głębi lądów łowiony głównie na światło. Z Polski podany ostatnio przez KUBISZA i SZWAŁKO (1991a, 1991b) z Podlasia, Puszczy Białowieskiej, Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej, Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej, Niziny Sandomierskiej i Beskidu Zachodniego.

Cercyon lateralis (MARSHAM, 1802)

– Pobrzeże Bałtyku, Trzęsacz, 24 VII 1990, 1 ex., leg. LB, Rewal, 18–25 VII 1990, 3 exx., leg. LB; Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 10–15 VII 1990, 1 ex., leg. JK; Dolny Śląsk, Wrocław-Park Szczytnicki, 7 VI 1985, 1 ex., leg. JK; Wrocław-Wojnow, VI 1990, 2 exx., leg. LB; Wyżyna Lubelska, Tarnogóra k. Izbicy, 28 VI 1990, 2 exx., leg. LB; Roztocze, Stara Huta, 15 VI 1990, 1 ex., leg. LB, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 3 exx., leg. LB, 17 VI 1990, 2 exx., leg. JK; Sudety Wschodnie, Kletno, 13 VII 1975, 1 ex., leg. LB.

Jeden z najpospolitszych gatunków, notowany z 15 krain. Nowy dla Wyżyny Lubelskiej.

Cercyon littoralis (GYLLENHAL, 1808)

- Pobrzeże Bałtyku, Rewal, 18–25 VII 1990, 2 exx., leg. LB.

Gatunek halofilny, notowany tylko z 4 krain, przy czym stanowiska w głębi lądu wymagają potwierdzenia nowymi materiałami.

Cercyon lugubris (OLIVIER, 1790)

- Sudety Zachodnie, Góry Stołowe, Karlów, 20 V 1976, 2 exx., leg. LB, Gołogłowy k. Kłodzka, 15 VII 1984, 1 ex., leg. JK; Sudety Wschodnie, Kletno, 13 VII 1975, 2 exx., leg. LB; Roztocze, Krasnobród, 17 VI 1990, 1 ex., leg. JK.

W Polsce nieczęsty, notowany z 11 krain. Nowy dla Roztocza.

Cercyon marinus THOMSON, 1853

- Pobrzeże Bałtyku, Rewal, 18–25 VII 1990, 2 exx., leg. LB; Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Miłicka, 10–15 VII 1990, 2 exx., leg. JK; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 5 exx., leg. LB.

Nieczęsty gatunek, notowany z 13 krain.

Cercyon melanocephalus (LINNAEUS, 1758)

- Dolny Śląsk, Wrocław-Wojnow, 30 IV 1975, 1 ex., leg. LB; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 2 exx., leg. LB.

Dość pospolity gatunek, notowany z 16 krain.

Cercyon pygmaeus (LLIGER, 1801)

- Pobrzeże Bałtyku, Rewal, 18–25 VII 1990, 2 exx., leg. LB; Dolny Śląsk, Kotowice k. Jelcza, VI 1990, 2 exx., Wrocław-Wojnow, VI 1990, 1 ex., leg. LB; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 3 exx., leg. LB, 17 VI 1990, 5 exx., leg. JK; Sudety Wschodnie, Kletno, 13 VII 1975, 1 ex., leg. LB.

Pospolity gatunek, ale w Polsce notowany zaledwie z 10 krain. Nowy dla Sudetów Wschodnich.

Cercyon quisquilius (LINNAEUS, 1758)

- Pobrzeże Bałtyku, Rewal, 18–25 VII 1990, 3 exx., leg. LB; Dolny Śląsk, Kotowice k. Jelcza, 19 X 1990, 2 exx., leg. JK; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI

1990, 2 exx., leg. LB, 17 VI 1990, 3 exx., leg. JK; Sudety Wschodnie, Kletno, 13 VII 1975, 1 ex., leg. LB,

Jeden z najpospolitszych gatunków, ale w Polsce notowany tylko z 14 krain. Nowy dla Sudetów Wschodnich.

Cercyon sternalis SHARP, 1918

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 14 VI 1976, 1 ex., leg. LB.
Bardzo rzadki gatunek, notowany tylko z 3 krain.

Cercyon terminatus (MARSHAM, 1802)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 25 VII – 8 VIII 1989, 1 ex., leg. LB.

W Polsce niezczęsty, notowany z 9 krain.

Cercyon tristis (ILLIGER, 1801)

– Pobrzeże Bałtyku, Rewal, 18–25 VII 1990, 2 exx., leg. LB; Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 16 IV 1974, 1 ex., 16–17 IV 1976, 1 ex., leg. LB; Dolny Śląsk, Wrocław-Mokry Dwór, 26 VI 1988, 1 ex., leg. LB; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 1 ex., leg. LB, 17 VI 1990, 1 ex., leg. JK.

Dość pospolity gatunek, ale u nas notowany tylko z 9 krain.

Cercyon unipunctatus (LINNAEUS, 1758)

– Pobrzeże Bałtyku, Rewal, 18–25 VII 1990, 4 exx., leg. LB; Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 10–15 VII 1990, 2 exx., leg. JK; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 1 ex., leg. LB.

Dość pospolity gatunek, notowany z 14 krain.

Cercyon ustulatus (PREYSSLER, 1790)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 10–15 VII 1990, 2 exx., leg. JK; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 1 ex., leg. LB.

Pospolity gatunek, ale notowany tylko z 13 krain.

Megasternum obscurum (MARSHAM, 1802)

– Dolny Śląsk, Wrocław-Wojnów, VI 1990, 2 exx., leg. LB, Wrocław-Mokry Dwór, 15 IV 1990, 1 ex., leg. LB; Bieszczady, Wołosate, 6 VIII 1975, 1 ex., leg. LB.

Pospolity gatunek, ale u nas znany tylko z 11 krain. Nowy dla Bieszczadów.

Cryptopleurum minutum (FABRICIUS, 1775)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 25 VII – 8 VIII 1989, 3 exx., leg. LB; Wyżyna Lubelska, Tarnogóra k. Izbicy, 28 VI 1990, 1 ex., leg. LB; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 2 exx., leg. LB, 17 VI 1990, 6 exx., leg. JK; Sudety Wschodnie, Góry Bialskie, Sucha Przełęcz, 8 VII 1975, 1 ex., leg. LB.

Bardzo pospolity gatunek, ale znany tylko z 15 krain. Nowy dla Sudetów Wschodnich.

Cryptopleurum subtile SHARP, 1884

– Roztocze, Krasnobród, 17 VI 1990, 1 ex., leg. JK; Sudety Wschodnie, Kletno, 17 VII 1975, 1 ex., leg. LB; Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 17–27 VII 1991, 6 exx. na światło, leg. LB.

Gatunek pochodzący z wschodniej części Palearktyki. W roku 1959 stwierdzony po raz pierwszy w Niemczech, szybko opanował znaczną część Europy. Nowy dla fauny Polski.

Sphaeridium bipustulatum FABRICIUS, 1781

– Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 2 exx., leg. LB, 17 VI 1990, 2 exx., leg. JK.

Pospolity gatunek, ale pod tą nazwą często były wykazywane inne gatunki, toteż materiały muzealne wymagają rewizji. Znany z 14 krain.

Sphaeridium lunatum FABRICIUS, 1792

– Pobrzeże Bałtyku, Trzęsacz, 24 VII 1990, 1 ex., leg. LB; Dolny Śląsk, Wrocław-Wojnów, VI 1990, 1 ex., leg. LB; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 1 ex., leg. LB; Sudety Wschodnie, Kletno, 13 VII 1975, 2 exx., leg. LB.

Pospolity gatunek, ale zwykle nie odróżniany od poprzedniego, toteż notowany zaledwie z 6 krain. Nowy dla Dolnego Śląska i Sudetów Wschodnich.

Sphaeridium scarabaeoides (LINNAEUS, 1758)

- Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 3 exx., leg. LB, 17 VI 1990, 1 ex., leg. JK; Sudety Wschodnie, Kletno, 13 VII 1975, 1 ex., leg. LB.

Pospolity gatunek, notowany z 13 krain. Nowy dla Sudetów Wschodnich.

Hydrobius fuscipes (LINNAEUS, 1758)

- Pobrzeże Bałtyku, Rewal, 18–25 VII 1990, 3 exx., leg., LB; Dolny Śląsk, Masyw Ślęży, Sobótka, 3 V 1984, 1 ex., leg. JK.

Jeden z najpospolitszych przedstawicieli rodziny, znany z 16 krain.

Anacaena bipustulata (MARSHAM, 1802)

- Dolny Śląsk, Wrocław-Oporów, 19 VIII 1946, 3 exx.

Rzadki gatunek, w Polsce osiąga północno-wschodnią granicę zasięgu, notowany z 3 krain.

Anacaena globulus (PAYKULL, 1798)

- Sudety Wschodnie, Kletno, 16 IX 1975, 1 ex., leg. LB.

Pospolity gatunek, znany z 15 krain, ale prawdopodobnie część danych o jego rozmieszczeniu należy odnieść do następnego gatunku.

Anacaena lutescens (STEPHENS, 1829)

- Pobrzeże Bałtyku, Wolin, Międzyzdroje, 12 IV 1991, 1 ex., leg. J. POMORSKI; Dolny Śląsk, Wrocław-Wojnow, VI 1990, 3 exx., leg. LB, Pawłowice k. Wrocławia, 16 IV 1988, 10 exx., leg. JK; Bieszczady, Dolina Terebowca, 8 IX 1977, 1 ex., leg. LB.

Odrębność gatunkowa *A. lutescens* została dopiero niedawno potwierdzona przez BERGE HENEGOUWEN'a (1986). W Europie Środkowej bardzo pospolity, ale do tej pory nie odróżniany od *A. limbata* (F.), a także *A. globulus* (PAYK.). Z Polski do tej pory nie wykazany, ale prawdopodobnie część danych o występowaniu u nas *A. limbata* i *A. globulus* dotyczy *A. lutescens*.

Laccobius minutus (LINNAEUS, 1758)

- Podlasie, Dolina Biebrzy, Szostaki, 20 VI 1978, 3 exx., leg. LB; Puszcza Białowieska, Białowieża, 22–28 VII 1982, 2 exx., leg. LB; Dolny Śląsk, Masyw

Ślęży, Sobótka, 3 V 1984, 1 ex., leg. JK; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 3 exx., leg. LB; 17 VI 1990, 5 exx., leg. JK; Sudety Wschodnie, Kletno, 16 IX 1975, 1 ex., leg. LB.

Najpospolitszy przedstawiciel rodziny, notowany z 17 krain.

Laccobius striatulus (FABRICIUS, 1801)

– Puszcza Białowieska, Białowieża, 22–28 VII 1982, 1 ex., leg. LB.

Dość pospolity gatunek, znany z 11 krain. Nowy dla Puszczy Białowieskiej.

Helochares obscurus (MÜLLER, 1776)

– Pobrzeże Bałtyku, Trzęsacz, 24 VII 1990, 1 ex., leg. LB; Puszcza Białowieska, Białowieża, 22–28 VII 1982, 1 ex., leg. LB; Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 16 IV 1976, 1 ex., leg. LB, 10–15 VII 1990, 1 ex., leg. JK; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 2 exx., leg. LB.

Pospolity gatunek, ale notowany tylko z 13 krain.

Enochrus affinis (THUNBERG, 1794)

– Puszcza Białowieska, Białowieża, 22–28 VII 1982, 3 exx., leg. LB; Roztocze, Krasnobród, 17 VI 1990, 1 ex., leg. JK.

Pospolity gatunek, ale u nas znany tylko z 13 krain.

Enochrus bicolor (FABRICIUS, 1792)

– Pobrzeże Bałtyku, Wolin, Karnocice, 23 VII 1990, 1 ex., leg. LB, Rewal, 18–25 VII 1990, 1 ex., leg. LB; Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 10–15 VII 1990, 1 ex., leg. JK.

Rzadki, halofilny gatunek, notowany z 8 krain. Stanowisko z Rudy Milickiej potwierdza możliwość występowania tego gatunku w wodach słodkich.

Enochrus coarctatus (GREDLER, 1863)

– Puszcza Białowieska, Białowieża, 22–28 VII 1982, 1 ex., leg. LB; Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 10–15 VII 1990, 1 ex., leg. JK.

Niezbyt częsty gatunek, znany z 10 krain.

Enochrus melanocephalus (OLIVIER, 1792)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 17–27 VII 1991, 2 exx. na światło, leg. LB.

Niezbyt częsty gatunek, notowany z 9 krain.

Enochrus quadripunctatus (HERBST, 1797)

– Podlasie, Dolina Biebrzy, Szostaki, 24 VI 1978, 1 ex., leg. LB; Puszcza Białowieska, Białowieża, 22–28 VII 1982, 2 exx., leg. LB; Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 10–15 VII 1990, 2 exx., leg. JK.

Pospolity gatunek, ale u nas znany tylko z 13 krain.

Enochrus testaceus (FABRICIUS, 1801)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 16 IV 1976, 1 ex., leg. LB, 10–15 VII 1990, 2 exx., leg. JK.

Dość częsty gatunek, ale u nas notowany tylko z 9 krain.

Cymbiodyta marginella (FABRICIUS, 1792)

– Pobrzeże Bałtyku, Rewal, 18–25 VII 1990, 1 ex., leg. LB; Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 25 VII–8 VIII 1989, 1 ex., leg. LB.

Jeden z pospolitszych gatunków, znany z 16 krain.

Chaetarthria seminulum (HERBST, 1797)

– Pobrzeże Bałtyku, Karnocice, 23 VII 1990, 2 exx., leg. LB; Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 10–15 VII 1990, 1 ex., leg. JK; Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 1 ex., leg. LB.

Pospolity gatunek, znany z 13 krain.

Hydrophilus caraboides (LINNAEUS, 1758)

– Wrocław, Ogród Botaniczny, 10 V 1985, 2 exx., leg. JK, Wrocław-Mokry Dwór, VI 1990, 2 exx., leg. LB.

Jeden z najpospolitszych gatunków, notowany z 15 krain.

Hydrous aterrimus (ESCHSCHOLTZ, 1822)

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 27 VI 1988, 1 ex. na światło, leg. JK.

Pospolity gatunek, ale u nas znany tylko z 13 krain.

Berosus luridus (LINNAEUS, 1761)

– Podlasie, Dolina Biebrzy, Szostaki, 24 VI 1978, 1 ex., leg. LB.

Pospolity gatunek, znany z 13 krain.

Berosus bispina REICHE et SAULCY, 1856

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 15 VII 1980, 2 exx., leg. D. TARNAWSKI, 25 VII 1981, 2 exx., leg. D. TARNAWSKI, 10–15 VII 1990, 1 ex., leg. JK, 17–27 VII 1991, 2 exx., leg. LB.

Występowanie tego gatunku w Polsce budziło wątpliwości. Do niedawna był on podawany jedynie ogólnikowo z Pomorza, ale ostatnio KUBISZ i SZWAŁKO (1991a, 1991b) podali go z Podlasia, Beskidu Zachodniego i Roztocza, oraz wskazali cechy pozwalające odróżnić *E. bispina* od pokrewnego *E. spinosus* STEVEN.

PIŚMIENNICTWO

- BERGE HENEGOUWEN A. van, 1986: Revision of the European species of *Anacaena* THOMSON (Col., Hydrophilidae). Ent. Scand., 17: 393–407.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1976: Chrząższe Coleoptera – Adephaga prócz Carabidae, Myxophaga, Polyphaga: Hydrophiloidea. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 4: 1–307.
- GALEWSKI K., 1990: Chrząższe kałużnicowate. Fauna Słodkowodna Polski, Warszawa, zeszyt 10 A: 1–261.
- HANSEN M., 1987: The Hydrophiloidea (Coleoptera) of Fennoscandia and Denmark. Fauna Ent. Scand., 18: 1–254.
- HEBAUER F., 1989: Familienreihe Hydrophiloidea. W: G. A. LOHSE, W. H. LUCHT, Die Käfer Mitteleuropas, Bd. 12: 72–92. Goecke Evers Verlag, Krefeld.
- KUBISZ D., SZWAŁKO P., 1991a: Nowe dla Podlasia i Puszczy Białowieskiej gatunki chrząszczy (Coleoptera). Wiad. Entomol., 10: 5–14.
- KUBISZ D., SZWAŁKO P., 1991b: Krótkie doniesienia 17. Nowe stanowiska *Cercyon laminatus* SHARP. i *Berosus bispina* REICHE et SAULCY (Coleoptera, Hydrophilidae). Wiad. Entomol., 10: 128.
- LOHSE G. A., VOGT H., 1971: 9. Familie: Hydrophilidae. W: H. FREUDE, K. W. HARDE, G. A. LOHSE, Die Käfer mitteleuropas, Bd. 3: 127–156. Goecke Evers Verlag, Krefeld.

Micropeplus marietti JACQUELIN DU VAL (*Micropeplidae*) i *Olisthaerus substriatus* (PAYKULL) (*Staphylinidae*) – nowe dla fauny
Polski gatunki *Staphyloidea* (*Coleoptera*).

Micropeplus marietti JACQUELIN DU VAL (*Micropeplidae*) and *Olisthaerus substriatus* (PAYKULL) (*Staphylinidae*) – new to the Polish fauna *Staphyloidea* (*Coleoptera*)

DANIEL KUBISZ, PRZEMYSŁAW SZWAŃKO

Katedra Entomologii Leśnej AR, al. 29 Listopada 46, 31-425 Kraków

ABSTRACT. *Micropeplus marietti*, found on 3 X 1990 in Magura Spiska Mts. (Western Carpathians) and *Olisthaerus substriatus*, found on 2 V 1991 in Białowieża Primeval Forest (NE Poland) are new to the Polish fauna.

Gatunki z rodzaju *Micropeplus* LATR. były początkowo zaliczane jako podrodzina *Micropeplinae* do kusakowatych (*Staphylinidae*), a ostatnio są wydzielane w osobną rodzinę w obrębie nadrodziny *Staphyloidea*. Owady dorosłe odróżniają się od *Staphylinidae* m.in. 9-członowymi czułkami, zakończonymi 1-członową buławką (u kusaków czułki mają 10–11 członów a buławka, o ile występuje, jest przynajmniej 2-członowa). Również charakterystyczna rzeźba powierzchni ciała (Ryc.) i silne jego zeszklerotyzowanie pozwalają łatwo odróżnić gatunki z tej rodziny od kusakowatych. Larwy *Micropeplidae* charakteryzują się brakiem szwu epikranialnego na głowie (u kusakowatych zawsze występuje) i żuchwą wyraźnie podzieloną na dwie części (galea i lacinia). Zarówno larwy jak i owady dorosłe żyją w gnijących szczątkach roślinnych; imagines mają zmierzchowy typ aktywności i często bywają łowione na światło (LOHSE, 1964).

Rodzaj *Micropeplus* jest reprezentowany w środkowej Europie przez 8 gatunków, z których 5 zostało stwierdzonych również w faunie Polski. Najczęściej wykazywanym u nas gatunkiem jest *M. porcatus* (PAYK.). Pozostałe cztery (*M. caelatus* ER., *M. fulvus* ER., *M. longipennis* KRAATZ i *M. tessera* CURT.) wykazywane były z terenu Polski głównie na podstawie danych z początku

naszego wieku; nowsze dane dotyczą tylko występowania *M. tesserula* w Beskidzie Sądeckim (SZUJECKI, 1969; STARZYK i in., 1991). Ten brak danych wynika jednak prawdopodobnie w dużej mierze z braku zainteresowania tą rodziną krajowych koleopterologów.

Micropeplus marietti JACQ. DU VAL jest gatunkiem rozmieszczonym głównie w południowej Europie, choć notowany był również z Kaukazu. W Europie środkowej stwierdzono go po raz pierwszy w Austrii pod koniec XIX w. Od tego czasu został wykazany z innych krajów tego regionu (LUCHT, 1987), z wyjątkiem Danii i południowej Szwecji, które prawdopodobnie znajdują się już poza jego zasięgiem. Mimo ogólnikowych danych o występowaniu w Sudetach nie został zaliczony do fauny Polski (BURAKOWSKI i in., 1978). Autorzy „Katalogu Fauny Polski” przypuszczają, że stanowisko to odnosi się do terenów obecnej Czecho-Słowacji; HORION (1950) podaje to w brzmieniu: „Schlesien: Sudeten (bez bliższych danych), SCHEERPELTZ leg.”, co mogłoby sugerować polską obecnie stronę Sudetów. Aktualnie możemy zaliczyć ten gatunek z całą pewnością do fauny Polski, na podstawie podanego niżej stwierdzenia:

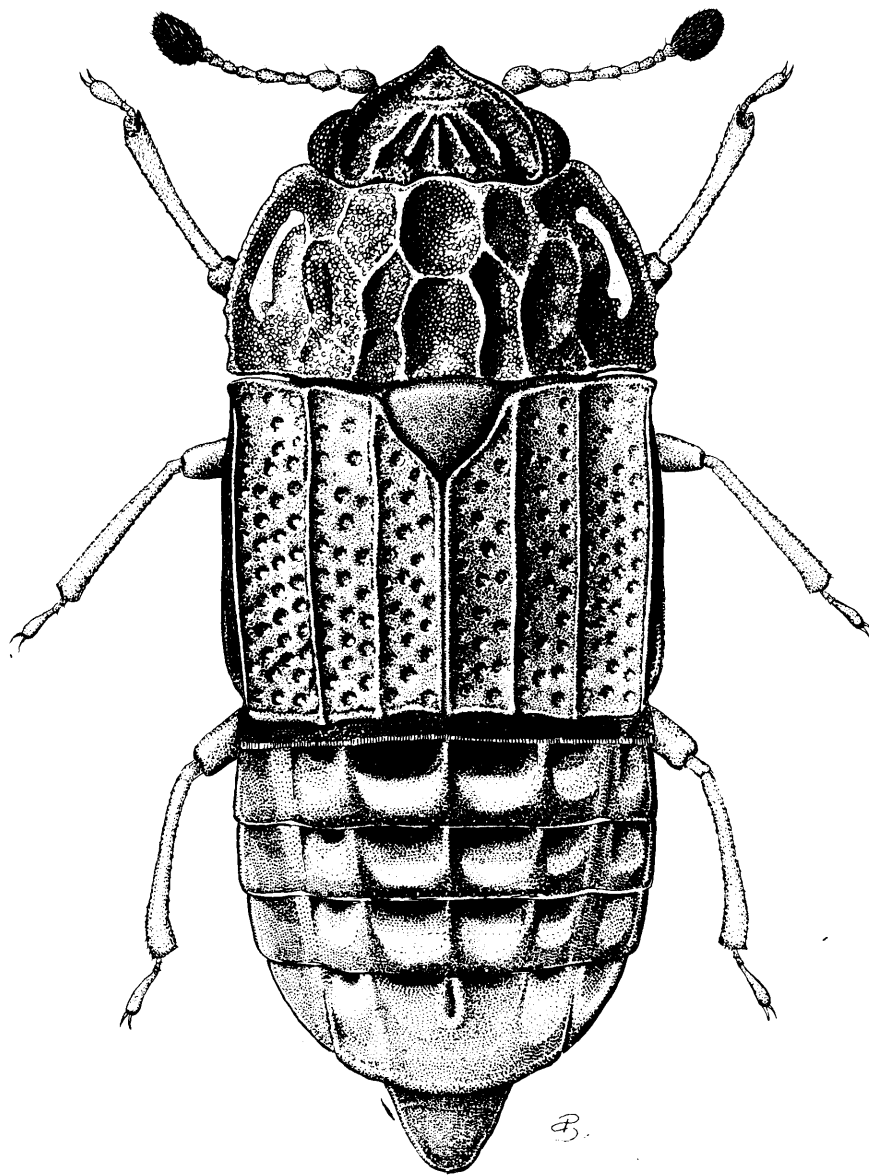
– Magura Spiska: Kacwin (UTM – DV 46), 3 X 1990, ♂ wysiany ze ściółki spod *Salix* L., *Alnus* MILL., *Padus* MILL., nad potokiem, leg. T. SKALSKI.

Micropepus marietti (Ryc.) podobnie jak inni przedstawiciele tego rodzaju, jest chrząszczem niewielkich rozmiarów (2,2–2,5 mm). Głowa z 5 podłużnymi listewkami i ciemną buławką czułków; boki przedplecza żółto prześwitujące, pokrywy z 4 żeberkami na każdej. Cechą charakterystyczną jest również kształt edeagusa, którego część wierzchołkowa jest wygięta pod kątem prostym w bok, co odróżnia ten gatunek od pokrewnego *M. fulvus*, posiadającego edeagus prosty, symetrycznie spiczasto zakończony.

Występowanie *M. marietti* notowano dotąd przede wszystkim w resztkach słomy w stertach na polu, w oborniku, przyzmacz kompostowych i gnijącym sianie; często występował razem z *M. fulvus* – (HORION, 1950). Podane powyżej stanowisko świadczy, że *M. marietti* (choć uznawany raczej za gatunek synantropijny) może występować również w środowiskach nie związanych z gospodarką człowieka.

Rodzaj *Olisthaerus* DEJ. (*Staphylinidae*) zaliczany dawniej do podrodziny *Oxytelinae*, a obecnie wyodrębniony w osobną podrodzinę *Olisthaerinae* reprezentowany jest w Europie Środkowej przez dwa rzadko spotykane gatunki, *O. megacephalus* (ZETT.) i *O. substriatus* (PAYK.), z których pierwszy notowany był w górach Austrii i Szwajcarii (LOHSE, 1964; LUCHT, 1987). Drugi z nich, znany z Czecho-Słowacji, Austrii i Szwecji, powinien być na podstawie poniższych danych zaliczony również do fauny Polski:

– Puszcza Białowieska: Białowiecki Park Narodowy, oddz. 399 (UTM – FD 94), 2 V 1991, 1 ex. spod kory leżącego wiatrołomu świerkowego – *Picea abies* (L.) KARST., leg. D. KUBISZ.

Ryc. *Micropeplus marietti* JACQ. DU VAL, samiec
Fig. *Micropeplus marietti* JACQ. DU VAL, male

Olisthaerus substriatus jest chrząszczem długości 5–6 mm, czerwono-brunatnej barwy, o ciemniejszej brunatnoczarnej głowie. Pokrywy ciemnobrunatne z rozjaśnionym tylnym brzegiem i charakterystyczną rzeźbą składającą się z licznych podłużnych, nieregularnych, dość głębokich i nie punktowanych rowków. Ten typ urzeźbienia wyróżnia omawiany rodzaj spośród większości *Staphylinidae*, choć u *O. megacephalus* rowki te są płytsze.

Stanowiska *O. substriatus* (poza górskimi terenami środkowej Europy) rozmieszczone są także w Fennoskandii (po Laponię) i na Syberii, a ponadto w Ameryce Północnej, wskazując na borealno-górski typ rozszedlenia. Bardzo możliwe jest znalezienie tego gatunku w polskich Karpatach i Sudetach, gdyż z tych łańcuchów górskich był on już wykazywany. Autorzy „Katalogu Fauny Polski” (BURAKOWSKI i in., 1979) odnieśli jednak te dane do terenów położonych poza obecnymi granicami kraju.

Autorzy pragną serdecznie podziękować dr. S. KNUTELSKIEMU za przekazany okaz *M. marietti*.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1978: Chrząszcze *Coleoptera* – *Histeroidea* i *Staphylinoidea* prócz *Staphylinidae*. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 5: 1–356.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1979: Chrząszcze *Coleoptera* – Kusakowate *Staphylinidae*, część 1. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, 6: 1–310.
- HORION A., 1950: Adventivarten aus faulenden Pflanzenstoffen, besonders aus Komposthaufen. Studien zur deutschen Käfer-Fauna V. Koleopt. Z., 1, 3: 203–215.
- LOHSE G. A., 1964: 23. Familie: *Staphylinidae*. W: FREUDE H., HARDE K. W., LOHSE G. A. Die Käfer Mitteleuropas, Band 4 *Staphylinidae* I (*Micropeplinae* bis *Tachyporinae*). Goecke und Evers Verlag, Krefeld. 264 ss.
- LUCHT W. H., 1987: Die Käfer Mitteleuropas, Katalog. Goecke und Evers Verlag, Krefeld. 342 ss.
- STARZYK J. R., WITRYLAK M., KUBISZ D., OSSOWSKA M., SZWAŁKO P., WAGA B., 1991: Badania nad przywabianiem rytownika pospolitego – *Pityogenes chalcographus* (L.) (*Col.*, *Scolytidae*) do pułapek feromonowych w warunkach górskich. Zesz. Nauk. AR w Krakowie, Leśnictwo, 20: 447–458.
- SZUJECKI A., 1969: Materiały do poznania *Staphylinidae* (*Coleoptera*) Polski. III. Fragm. Faun., 15: 247–265.

Eucinetus hopffgarteni REITTER, 1885 (Coleoptera, Eucinetidae)
– nowy dla fauny Polski przedstawiciel chrząszczy, oraz uwagi
o europejskich gatunkach z rodzaju *Eucinetus* GERM.

Eucinetus hopffgarteni REITTER, 1885 (Coleoptera, Eucinetidae) – a beetle new to the Polish fauna, with notes on European species of the genus *Eucinetus* GERM.

BOLESŁAW BURAKOWSKI

Instytut Zoologii PAN, ul. Wilcza 64, 00-679 Warszawa

ABSTRACT. The paper contains general data on the distribution of European representative of the genus *Eucinetus*, and a key for their identification. *E. hopffgarteni* is recorded as new for the Polish fauna based on 2 specimens collected in Bieszczady Mts. Data on the occurrence of *E. haemorrhoidalis* in Poland are supplemented. A possibility of occurrence of *E. meridionalis* in Poland is suggested.

Rodzaj *Eucinetus* GERMAR jest reprezentowany w Europie przez trzy gatunki: *E. haemorrhoidalis* (GERMAR, 1818), *E. meridionalis* CASTELNAU, 1836 i *E. hopffgarteni* REITTER, 1885.

Z Polski znany był dotychczas jedynie, szeroko rozprzestrzeniony w Palearktyce, *E. haemorrhoidalis*. Notowany był on u nas z nielicznych stanowisk tylko w 8 krainach (BURAKOWSKI i in., 1983), przy czym wzmianki o jego występowaniu na Pojezierzu Mazurskim i Nizinie Mazowieckiej opierają się na danych sprzed przeszło 100 lat. Po przejrzeniu materiałów w zbiorach Instytutu Zoologii PAN, stwierdziłem nowe stanowiska tego gatunku w Polsce:

- Blaskowizna koło Suwałk, 11 X 1957, leg. B. BURAKOWSKI, 1 ex.
- Zegrze koło Serocka, 19 I 1958, leg. B. BURAKOWSKI, 1 ex.
- Warszawa: Młociny, 25 X 1958, leg. B. BURAKOWSKI, 2 exx.; Wał Miedzeszyński, 20 IV 1952, leg. B. BURAKOWSKI, 1 ex.; Błota, 8 III 1966, leg. T. PLEWKA, 1 ex. Ponadto w obrębie Warszawy (Łazienki, Ujazdów, Rozdroże, Rakowiec, Mokotów, ul. Nowolipki, Park Pałacu Kultury) od maja do sierpnia w latach 1974 do 1977, w 10 pułapek Barbera założonych na trawnikach, odłowiono łącznie 14 exx., leg. Ekipa Entomologiczna IZ PAN.

– Skorocice koło Wiślicy, 30 V 1979, leg. B. BURAKOWSKI, 1 ex. Z obserwacji terenowych oraz piśmiennictwa wynika, że omawiany gatunek spotykany jest dość rzadko i poławiany zwykle pojedynczo, a do wyjątków należy przypadek liczniejszego jego występowania. Na przykład BARTOSZYŃSKI (1937) zebrał 16 osobników w miejscu wylęgu, na piaszczystej wydmie nadmorskiej.

W nieoznaczonym dotychczas materiale chrząszczy z Bieszczadów, stwierdziłem dwa okazy *Eucinetus hopffgarteni*, gatunku do tej pory z Polski nie podawanego, z następujących stanowisk:

– Duszatyn koło Komańczy, 24 VII 1967, nad Jeziorem Duszatyńskim, leg. B. BURAKOWSKI, 1 ♀;

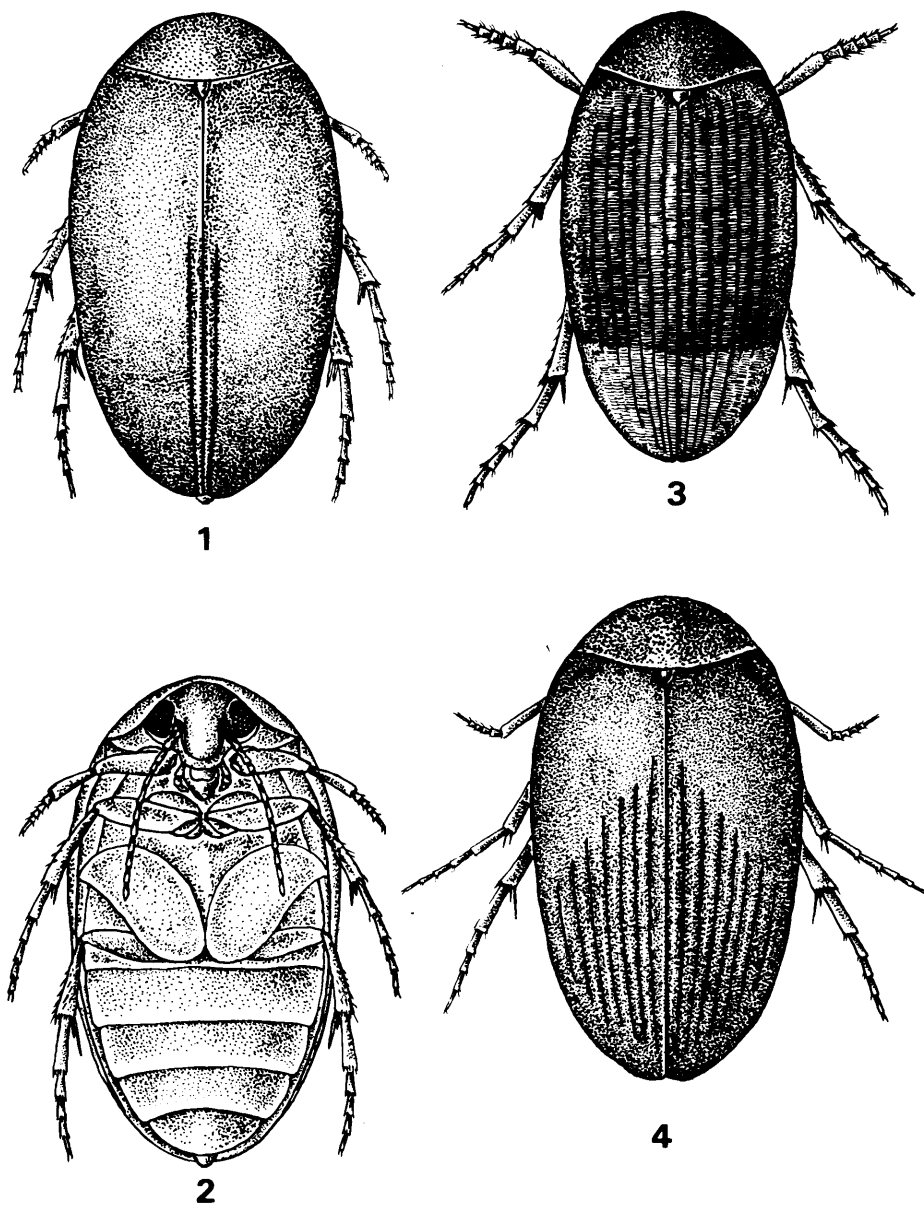
– Habkowce koło Cisnej, 16 VII 1967, leg. B. BURAKOWSKI, 1 ♀.

Na stanowisku pierwszym chrząszcza wysiałem z przegrzybiałego murszu wypełniającego przyziemną dziuplę powstałą w jodle (*Abies alba* MILL.) potężnych rozmiarów. W dziupli tej żerowały między innymi larwy *Pseudocistela ceramoides* (L.) (Coleoptera, Alleculidae). Na stanowisku drugim samicę znalazłem na spodniej stronie starej deszczułki gontowej leżącej na ziemi. Deszczułka była zbutwiała, pokryta strzępkami białej grzybni, wśród której znalazłem ponadto po jednym osobniku (imago) *Endomychus coccineus* (L.) i *Scaphidium quadrimaculatum* OL. *Eucinetus hopffgarteni* jest mało znany, spotykany nadzwyczaj rzadko z powodu skrytego sposobu życia. Dane odnoszące się do rozszedlenia i bionomii są fragmentaryczne. Dopiero po 40 latach od czasu opisanego gatunku z Banatu, ukazała się wzmianka o znalezieniu 2 okazów (20 V 1928 i 11 VIII) w miejscowości Zvolen ad Hronská Breznica w Słowacji (ROUBAL, 1928, 1936). Powtórnie odkryto go w Słowacji dopiero po 50 latach (IVO, informacja osobista) na dwóch stanowiskach, w lasach naturalnych:

– Stużica ad Nova Sédlica, 19 VII 1982, leg. R. FORNŮSEK et J. IVO;

– Rożok ad Uličské Krivé, 20 VII 1982, leg. R. FORNŮSEK.

Na stanowisku pierwszym znalezionych zostało kilka osobników omawianego gatunku, na spodniej stronie kłody porośniętej hubami, w towarzystwie chrząszczy *Sphaerosoma reitteri* ORMAY i *Mycetina cruciata* (SCHALLER). Stanowiska słowackie leżą w odległości około 50 km od stanowisk polskich w Bieszczadach. W tym miejscu serdecznie dziękuję Panu JENIS IVO za udzielenie mi tych cennych niepublikowanych informacji. Stosunkowo niedawno KLAUS-NITZER (1975) stwierdził, że w zbiorze REITTER'a prócz holotypu z Banatu znajdują się 4 okazy z Bośni i Hercegowiny (Jablanica). Ponadto VIT (1985) wykazał ten gatunek (na podstawie 2 okazów zebranych 31 VII 1910) z Węgier, oraz z Włoch (na podstawie 1 okazu zebranego w Kalabrii 23 V 1950). Z powyższych danych o rozmieszczeniu wynika, że *E. hopffgarteni* reprezentuje w naszej faunie element południowy, a stanowiska polskie są jak dotąd najdalej na północ wysuniętymi miejscami w areale jego zasięgu.

Ryc. 1-4. 1, 2 - *Eucinetus hopffgarteni*; 3 - *E. haemorrhoidalis*; 4 - *E. meridionalis*; 1, 3, 4 - widok od strony grzbietowej; 2 - widok od strony brzusznej.

Fig. 1-4. 1, 2 - *Eucinetus hopffgarteni*; 3 - *E. haemorrhoidalis*; 4 - *E. meridionalis*; 1, 3, 4 - dorsal view; 2 - ventral view.

Trzeci gatunek, *E. meridionalis*, do lat sześćdziesiątych XX wieku, wykazywany był tylko z Algierii, Hiszpanii, Portugalii i Francji. W ostatnich latach zasięg jego przesunął się w kierunku północnym i wschodnim. W Anglii stwierdzono go na trzech stanowiskach (GARDNER, 1969; OWEN, 1983, 1987), w Holandii w miejscowości Baarle-Nassau (BERGER, POOT, 1972) oraz w Niemczech, koło Kleve (KATSCHAK, 1989), co może wskazywać na możliwość występowania tego gatunku również u nas, w zachodniej części kraju.

Ponieważ w piśmiennictwie polskim brak wzmianek o morfologii przedstawicieli rodziny *Eucinetidae*, podaję niżej klucz umożliwiający oznaczenie omówionych gatunków.

1. Nadustek płaski, obcięty poprzecznie. Szew czołowo-nadustkowy formuje kąty boczne. Listewki przyoczne nie sterczą na boki. Panewki czułkowe otwarte nad oczami. Trzeci człon czułków normalnej długości. Pokrywy na całej powierzchni z wyraźnymi bruzdkami i zagonikami poprzecznie prążkowanymi. Ubarwienie wierzchu ciała brunatnoczarne, tylko tylna 1/3 część pokryw brunatnorauda. Część środkowa metasternum w części tylnej tworzy równoległoboczny jęczyzek. Koniec goleni tylnych nóg z jedną ostrogą. Długość ciała 2,8–3,5 mm. (Ryc. 3) *E. haemorrhoidalis* (GERM.)
- Nadustek wypukły, wydłużony do przodu. Szew czołowo-nadustkowy uformowany w kształcie litery U. Listewki przyoczne sterczące na boki. Panewki czułkowe oddzielone od oczu listewkami. Trzeci człon czułków zredukowany. Pokrywy bez wyraźnych bruzdek i zagoników lub ze słabymi bruzdami w części tylnej, pokryte nieregularnym punktowaniem lub nieregularnymi zmarszczkami. Ubarwienie ciała czarnobrunatne lub żółtobrunatne. Część środkowa metasternum w części tylnej w postaci trójkątnego jęczyzka. Koniec goleni tylnych nóg z dwiema ostrogami. Długość ciała 3,2–4,1 mm 2.
2. Wierzch ciała żółtobrunatny. Pokrywy bez wyraźnych podłużnych bruzdek w tylnej części, najwyżej słabo zaznaczony zagonik przyszwowy albo słabo 2–3 bruzdki. Ostatni człon głaszczków żuchwowych na wierzchołku zaostroszony. Płytki udowe bioder tylnych w części zewnętrznej nie pokrywają wierzchołków ud. Golenie nóg środkowych na stronie zewnętrznej z 3–4 małymi czarnymi kolcami. (Ryc. 1, 2) *E. hopffgarteni* REITT.
- Wierzch ciała czarnobrunatny. Pokrywy z wyraźnymi podłużnymi bruzdami w tylnej części. Ostatni człon głaszczków żuchwowych wydłużony, ścięty na wierzchołku. Płytki udowe bioder tylnych pokrywają całkowicie wierzchołki ud. Golenie nóg środkowych z 10–15 kolcami. (Ryc. 4) *E. meridionalis* CAST.

PIŚMIENNICTWO

- BERGER CHR. J. M., POOT P., 1972: Nieuveen zeldzame soorten voor de Nederlandse Keverfauna II. Ent. Ber., **32**: 26–32.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1983: Chrzążcze *Coleoptera* – *Scarabaeoidea*, *Dascilloidea*, *Byrrhoidea* i *Parnoidea*. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **9**: 1–294.
- GARDNER A. E., 1969: *Eucinetus meridionalis* LAP., (*Col.*, *Eucinetidae*), a family and species new to Britain. Ent. Gazette, **20**: 59–62.
- KATSCHAK G., 1989: Der Niederrhein als Einwanderungsgebiet neuer Arten für unsere Fauna (*Hist.*, *Eucinet.*). Entomol. Blätter, **85**: 113.
- KLAUSNITZER B., 1975: Bemerkungen zu den Typen Reiters aus der Gattung *Eucinetus* GERMAR, 1818. Ent. Nachr., **19**: 33–37.
- OWEN J. A., 1983: *Eucinetus meridionalis* LAPORTE (*Col.*, *Eucinetidae*) in Suffolk. Ent. Monthly Mag., **119**: 198.
- OWEN J. A., 1987: *Eucinetus meridionalis* LAPORTE (*Col.*, *Eucinetidae*) in Survey. Ent. Rec., **99**: 39–40.
- REITTER E., 1885: Bestimmungs-Tabellen der europäischen Coleopteren. XII. Necrophaga. (*Platysyllidae*, *Leptinidae*, *Silphidae*, *Anisotomidae* und *Clambidae*). Brünn. 122 ss.
- ROUBAL J., 1928: Predbežne poznámky k faune Coleopter Nizkych Tatier a susedných krajov. Čas. Čsl. Spol. Ent., **25**: 44–45.
- ROUBAL J. 1936. Katalog Coleopter (Brouků) Slovenska a Podkarpatské Rusi na základébionomic-kém a zoogeografickém a spolu systematický doplné k Gangelbauerových. Die Käfer von Mitteleuropa a Reitterovy Fauna germanica. Dil II. Pr. Uč. Spol. Šafař. v Bratislave, **16**: 1–434.
- VIT S., 1985: Etude de la morphologie des espèces paléarctiques du genre *Eucinetus* GERMAR et quelques remarques sur son utilisation taxonomique (*Coleoptera Eucinetidae*). Rev. Suisse Zool., **92**: 421–460.

RECENZJE

PALM E., 1986: Nordeuropas Pyralider (*Lepidoptera, Pyralidae*). Danmarks Dyreliv, Bind 3. Fauna Boger, Kobenhavn. 287 ss.

Na rynku księgarskim pojawiła się bardzo wartościowa książka EIVIND'a PALM'a dotycząca omacnicowatych (*Pyralidae*) północnej części Europy. Napisana jest w języku duńskim, stąd pewna trudność w korzystaniu z tekstu przez polskiego czytelnika. Część wstępna zawiera ogólną charakterystykę *Pyralidae*, w tym opis postaci dorosłej i budowy narządów genitalnych, opis stadiów przedimaginalnych oraz dane na temat fenologii, podstawowych typów środowisk występowania oraz znaczenia ekonomicznego. Wprawdzie książka dotyczy przede wszystkim gatunków spotykanych w Danii, jednak obszar odniesienia obejmuje całą Skandynawię oraz przyległe obszary Holandii, Niemiec, Polski, Litwy, Łotwy, Estonii oraz północno-wschodniej Rosji.

W opracowaniu przyjęto podział na następujące podrodziny: *Galleriinae, Phycitinae, Pyralinae, Nymphulinae, Schoenobiinae, Crambinae, Scopariinae, Evergestinae, Odontiinae, Heliothelinae* i *Pyraustinae*. Rodzaj *Acentria*, który wielu autorów uznaje za reprezentanta samodzielnej podrodziny *Acentropinae* – tu włączony został do podrodziny *Nymphulinae*.

Część opisowa obejmuje charakterystykę podrodzin oraz gatunków. Przy gatunkach podano krótki opis postaci dorosłej, rozsiedlenie ogólne oraz stanowiska w Danii. Ponadto znajdują się podstawowe informacje na temat wyglądu stadiów przedimaginalnych, bionomii i fenologii. Przy trudnych do oznaczenia gatunkach zamieszczono ponadto rysunki skrzydeł lub narządów genitalnych. Dla każdego gatunku podana została mapka ze stanowiskami w Danii oraz mapka z ogólnym rozmieszczeniem w północnej Europie. Ogółem w pracy omówiono 219 gatunków, z których w Danii występuje 184. Na stronach 256–271 znajdują się barwne tablice wraz z objaśnieniami, na których przedstawiono wszystkie omawiane gatunki. Książkę zamyka obszerny wykaz literatury oraz skorowidz łacińskich nazw taksonów.

Ogromna większość gatunków prezentowana w książce występuje również w Polsce. Stąd książka ta, chociażby tylko ze względu na wartość ilustracyjną, powinna być cenną pomocą przy opracowywaniu Polskich *Pyralidae*.

JAROSŁAW BUSZKO, Toruń

Trogoderma angustum (SOLIER, 1849) (Coleoptera, Dermestidae)
we Wrocławiu

Trogoderma angustum (SOLIER, 1849) (Coleoptera, Dermestidae) in Wrocław

JAROSŁAW KANIA

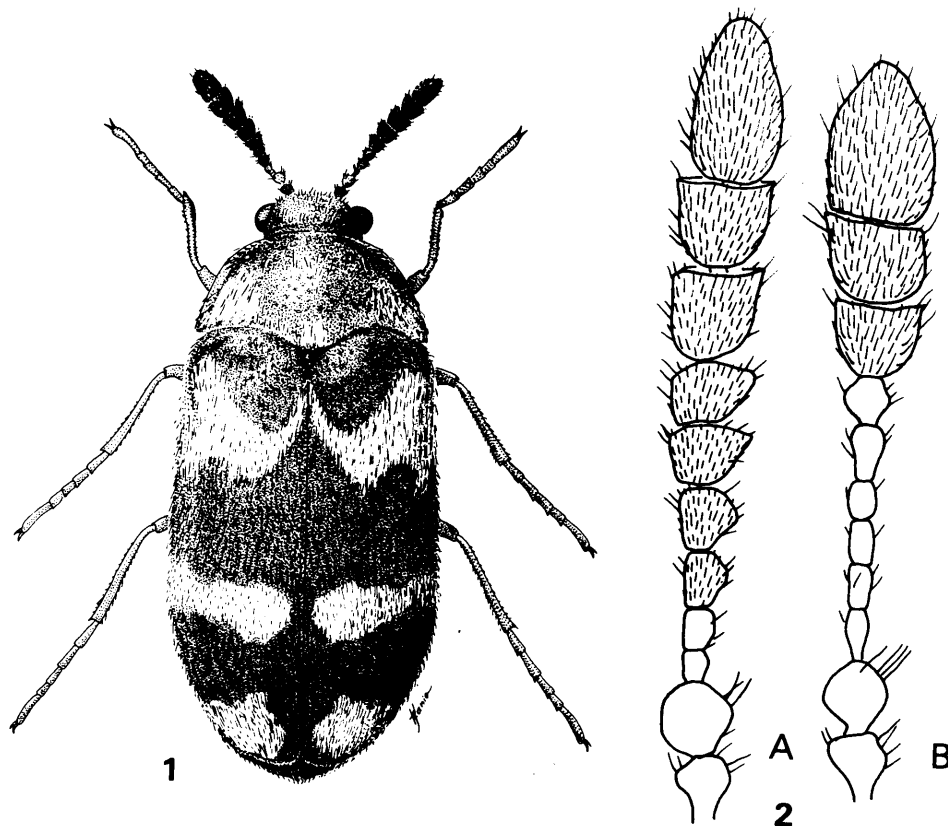
Instytut Zoologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław

ABSTRACT. Second Polish locality of *Trogoderma angustum* (SOL.) with some other data are given.

Wśród szkodników produktów magazynowych, żywności, odzieży, zbiorów entomologicznych, ornitologicznych itp., często spotykane są kosmopolityczne gatunki chrząszczy (niektóre *Dermestidae*, *Cucujidae*, *Tenebrionidae* czy *Curculionidae*). Zdarza się, że u takich gatunków wskazanie ich miejsca pochodzenia jest bardzo trudne lub wręcz niemożliwe. Wydaje się więc słuszne, aby każdy fakt zawleczenia szkodnika (czy też wśród fitofagów potencjalnego szkodnika) został odnotowany.

Według MROCZKOWSKIEGO (1956, 1975) i BURAKOWSKIEGO i in. (1986) *Trogoderma angustum* (SOLIER, 1849) (Ryc. 1) po raz pierwszy został zawleczony z Chile do Europy, do Szczecina około 1920 roku, gdzie jego populacja utrzymywała się w tamtejszym muzeum w latach 1921–1924. Od tego czasu nie został tam więcej odnaleziony. W związku z tym w cytowanych wyżej pracach *T. angustum* nie jest uwzględniany jako element naszej fauny. Zawlekanie go na kontynent europejski (jak również do USA ze zbiorami owadów czy owocami) miało miejsce wielokrotnie, ale w przypadku Europy tylko w Berlinie i Sztokholmie gatunek ten zdołał się zaaklimatyzować (MROCZKOWSKI, 1975; BURAKOWSKI i in., 1986).

W ciągu ostatnich lat zebrano wiele okazów *T. angustum* we Wrocławiu w Instytucie Zoologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego: 1 IX 1989, 1 ♀; X 1989, 1 ♂; 28 II 1990, 1 ♂, 1 ♀; III–IV 1990, 2 ♂♂, 1 ♀; 30 VI 1990, 1 ♂; 27–30 VII 1990, 1 ♂; 2 V 1991, 1 ♀; 3 V 1991, 3 ♂♂, 2 ♀♀ (leg. J. KANIA); 3–4 V 1991, 4 ♂♂, 2 ♀♀, (leg. L. BOROWIEC et J. KANIA); 5 V 1991, 3 ♂♂ (leg. J. KANIA et R. KRÓLIK); 6–9 V 1991, 2 ♂♂, 1 ♀ (leg. J. KANIA).

Ryc. 1-2. *Trogoderma angustum* (SOL.): 1 - wygląd zewnętrzny samca; 2 - budowa czułków: A - samiec, B - samica.

Fig. 1-2. *Trogoderma angustum* (SOL.): 1 - external appearance of male; 2 - antennae of: A - male, B - female.

Populacja *T. angustum* utrzymuje się w pomieszczeniu, w którym obecnie przechowywany jest dydaktyczny zbiór owadów. Kolekcja ta powstała na bazie niewielkiej liczby głównie tropikalnych owadów, zbieranych w pierwszej połowie naszego stulecia i odnawiana była okazami łowionymi w Polsce, przede wszystkim na Śląsku. Chrząszcz ten nie został stwierdzony w żadnym innym zbiorze znajdującym się na terenie instytutu. Nie wchodzi tu więc w rachubę fakt zawleczenia *T. angustum* z zagranicy w ostatnich latach i zapewne od lat czterdziestych (lub od wcześniej) utrzymuje się on w zbiorze dydaktycznym owadów Instytutu Zoologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego.

Wyczerpujący opis budowy imago *T. angustum* oraz znane fakty z jego biologii podają MROCZKOWSKI (1975) i BURAKOWSKI i in. (1986).

Wobec nieścisłości, która wkradła się do klucza do oznaczania rodzajów w obrębie podrodziny *Megatominae* zamieszczonego w pracy MROCZKOWSKIEGO (1975), samice tego gatunku (z buławką czózków złożonych z trzech członów) mogą być błędnie zaliczane do rodzaju *Megatoma* HERBST. Do pierwszej tezy wspomnianego klucza, która brzmi: „1. Buławka czózków u samic 4-członowa (rys. 59), u samców 5-8-członowa (rys. 58, 60)” należałoby dodać uwagę, iż oprócz samic *T. angustum* z 3-członową buławką, spotykane są również samice *T. versicolor* (CREUTZER, 1799) z buławką 5-członową. Budowę czózków u ♂ i ♀ *T. angustum* przedstawiono na Ryc. 2.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1986: Chrząszcze *Coleoptera* – *Dermestoidea*, *Bostrichoidea*, *Cleroidea* i *Lymexyloidea*. Katalog Fauny Polski, Warszawa XXIII, 11: 1–243.
- MROCZKOWSKI M., 1956: *Trogoderma angustum* (SOL.) w Europie (*Coleoptera*, *Dermestidae*). Pol. Pismo Ent., 24: supl. 1: 29–31.
- MROCZKOWSKI M., 1975: *Dermestidae*, Skórnikowate (*Insecta: Coleoptera*). Fauna Polski, Warszawa, 4: 1–163.

RECENZJE

D'ABRERA B., 1988: *Sphingidae Mundi* – Hawk Moths of the World. E. W. Classey Ltd., Faringdon – Oxon. 226 ss.

Po wielu latach od publikowanej w 1903 roku przez ROTSHILD'a i JORDAN'a rewizji światowych *Sphingidae* ukazało się wspaniałe dzieło BERNARD'a D'ABRERA obejmujące nieomal wszystkie znane obecnie na świecie gatunki zawisaków, a jest ich około 1050. Dzieło to nie jest ani nową rewizją, ani nie zawiera nowej koncepcji systemu *Sphingidae*. Może jedynie służyć jako ilustrowany katalog gatunków.

W krótkim wstępie autor przedstawił historię badań nad *Sphingidae*. Ponadto znajduje się tam krótka charakterystyka morfologiczna postaci dorosłych oraz stadiów przedimaginalnych, biologia oraz ogólne rozmieszczenie. Przegląd systematyczny uwzględnia dwie podrodziny – *Sphinginae* i *Macroglossinae* oraz wszystkie znane rodzaje. Autor z góry zaznacza, że nie miał na celu zestawienia wszystkich znanych synonimów, dlatego wymieniane są one w wyjątkowych przypadkach.

Podstawową częścią dzieła są barwne tablice, na których znajdują się fotografie motyli w naturalnej wielkości na jasnoszarym tle. Zdjęcia są bardzo wysokiej jakości. Wiele z fotografowanych okazów to typy opisowe. Oznaczono je czerwonym krążkiem. Opisy są bardzo krótkie. W odniesieniu do rodzajów wymienione jest ogólne rozszedlenie, liczba gatunków, zwięzła charakterystyka postaci dorosłej, gąsienicy i poczwarki. Podawane są także rośliny pokarmowe gąsienic. Opisy gatunków są również lakoniczne. Obejmują komentarz do wyglądu ilustrowanego motyla, jego dymorfizmu i zmienności w ubarwieniu. Czasem ilustrowane są także podgatunki. Większość materiałów ilustracyjnych pochodzi ze zbiorów British Museum (NH), nieliczne okazy zostały wypożyczone z innych instytucji. Wykaz wybranej literatury oraz indeks rodzajów i gatunków zamykają dzieło.

Książka jest pięknie wydana. Duży format podyktowany został dużymi rozmiarami motyli. Niewątpliwie jest to podstawowa pozycja dla zajmujących się zawisakami w szerszej skali geograficznej. Dla krajowych lepidopterologów nie będzie jednak łatwo dostępna ze względu na wysoki koszt sięgający powyżej 100 USD.

JAROSŁAW BUSZKO, Toruń

Rewizja danych na temat występowania sówkowatych (*Lepidoptera, Noctuidae*) na terenie Tatr Polskich

Revision of some data on the occurrence of the noctuid moths (*Lepidoptera, Noctuidae*) in Polish Tatra Mts.

JANUSZ NOWACKI

Katedra Entomologii AR, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań

ABSTRACT. Ten species of noctuid moths are for the first time recorded from Polish Tatra Mts. From earlier published species there were cancelled: *Paradiarsia punicea* (HBN.), *Lasionycta literata* (F.) and *Lithophane semibrunnea* (HAW.).

Podstawowym opracowaniem omawiającym sówkowate występujące na terenie polskiej części Tatr, jest praca: „Motyle większe Tatr Polskich” autorstwa: BATKOWSKIEGO, PALIKA i SZPORA (1972). Podsumowuje ona dotychczasowe dane literaturowe oraz wieloletnie, własne obserwacje autorów. Praca ta powstała w dużej mierze w oparciu o zbiór STANISŁAWA BATKOWSKIEGO, znajdujący się obecnie w Muzeum Tatrzańskim imienia Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem.

Przeglądając ten zbiór znaleziono pewne błędy w oznaczeniach. Doprowadziły one do wprowadzenia do pracy, kilku nie stwierdzonych w Tatrach gatunków *Noctuidae* oraz pominięcia kilku dalszych znajdujących się w zbiorze. Ponieważ wspomniana praca, omawiająca motyle Tatr Polskich, cieszy się powszechnym uznaniem, konieczne jest sprostowanie tych omyłek i uzupełnieniu spisu o gatunki wcześniej nie wykazane.

Za udostępnienie zbioru do wglądu, pracownikom Działu Przyrodniczego Muzeum Tatrzańkiego składam podziękowanie.

Paradiarsia punicea (HBN.)

W omawianej pracy wykazany jako gatunek nieliczny, łowiony na Gubałówce. W zbiorze BATKOWSKIEGO gatunku tego nie odnaleziono. Pod tą nazwą znajdują się natomiast dwa egzemplarze różnych gatunków, odłowione na Gubałówce: *Xestia collina* (BOISD.) 14 VII 1967 oraz *Mesoligia furuncula* (DEN. et SCHIFF.) 14 VII 1963.

Gatunek ten należy usunąć ze spisu motyli Tatr Polskich.

Discestra marmorsa (BORKH.)

W zbiorze BATKOWSKIEGO znajduje się jeden egzemplarz odłowiony na Gubałówce 29 VI 1957. Było to pierwsze stwierdzenie tego gatunku w Polsce. Jednak ze względu na błędne oznaczenie jako *Lasionycta literata* (F.), którą należy ze spisu motyli Tatr wykreślić, nie zostało odnotowane w literaturze.

Obecnie gatunek ten zarejestrowany został także w Zelejowej koło Chęciny i Krzywcy nad Sanem (ŚLIWIŃSKI, MARCINIAK, 1990).

Lithophane semibrunnea (HAW.)

W pracy wymieniony jako dość liczny, łowiony na Gubałówce i w Zakopanem w IX (2) – X (1). Po dokonaniu weryfikacji oznaczeń na podstawie aparatów kopulacyjnych, okazało się, że są to okazy *Lithophane socia* (HUFN.). Omawiany gatunek w Tatrach nie został stwierdzony.

Acronicta cuspis (HBN.)

Wśród licznych okazów *Acronicta psi* (L.) znaleziono pięć egzemplarzy tego gatunku, odłowionych przez BATKOWSKIEGO na Gubałówce: 4 VI 1954, 7 VI 1954, 17 VII 1968 oraz 14 VII 1970 – 2 exx.

Jest to gatunek odławiany pojedynczo na terenie całego kraju.

Luperina zollikoferi (FREYER)

Osiem egzemplarzy tego gatunku znajdowało się wśród okazów *Rhizedra lutosa* (HBN.). Wszystkie odłowione zostały na Gubałówce: 9 VI 1962, 10 V 1967, 4 i 7 V 1968, 19 IX 1972 oraz 24 IX 1976 3 exx.

W Polsce gatunek ten wykazano dotychczas jedynie z Giżycka (BUSZKO, ŚLIWIŃSKI, 1979) oraz Ligoty Tworowej (DROZDA, 1962).

Chloridea armigera (HBN.)

Cztery egzemplarze, których nie uwzględniono w omawianym opracowaniu, odłowione były na Gubałówce: 13 IX 1967 oraz 17 IX 1968 3 exx.

Jest to gatunek strefy podzwrotnikowej o silnych tendencjach migracyjnych, docierając nawet do Skandynawii. W Polsce stwierdzony dotychczas w Stuposianach (BIELEWICZ, 1984), Sandomierzu (KARPOWICZ, 1928), okolicach Poznania (KLONOWSKI, 1975), Wrocławiu (WOLF, 1935) oraz okolicach Warszawy i Nowego Sącza (ROMANISZYN, SCHILLE, 1929).

Lygephila pastinum (TREIT.)

W zbiorze BATKOWSKIEGO, znajduje się około dwudziestu egzemplarzy tego gatunku, odłowionych w VII na Gubałówce. Osobniki te błędnie oznaczono jako *Lygephila craccae* (DEN. et SCHIFF.) i tak wprowadzono do opracowania dotyczącego motyli Tatr Polskich.

Jest to gatunek występujący powszechnie na terenie całego kraju.

Epizeuxis calvaria (DEN. et SCHIFF.)

Gubałówka, trzy egzemplarze odłowione: 7, 10 i 14 VII 1967 nie uwzględnione w omawianym opracowaniu.

Jest to gatunek zaliczany do rzadkich, znany z nielicznych rejonów kraju.

Polypogon tentacularia (L.)

Dziesięć egzemplarzy tego gatunku, których nie uwzględniono w opracowaniu, odłowiono na Gubałówce w VI i VII w latach 1964–1974.

Jest to gatunek występujący pojedynczo na terenie całego kraju.

Simplicia rectalis (EV.)

W zbiorze znajduje się jeden egzemplarz, odłowiony na Gubałówce 17 VII 1970, nie uwzględniony w omawianym opracowaniu.

Jest to gatunek wymieniany dotychczas z nielicznych stanowisk w Polsce: Leszczawa (BIELEWICZ, 1973), Toruń (PRÜFFER, SOŁTYS, 1974), Dąbie nad Nerem, okolice Warszawy i Sandomierza (ROMANISZYN, SCHILLE, 1929) oraz Dolny Śląsk (WOLF, 1935).

Zanclognatha tarsipennalis TREIT.

Gubałówka sześć egzemplarzy: 27 VII 1963, 4 IX 1963 oraz 28 VII 1969 4 exx.
Gatunek występujący pospolicie na terenie całego kraju.

Zanclognatha tarsicrinalis (KNOCH)

Gubałówka cztery egzemplarze: 11 VII 1952, 27 VII 1957, 8 VIII 1958 i 16 VIII 1961.

Gatunek występujący pospolicie na terenie całego kraju.

Przy okazji przeprowadzonego uzupełnienia danych o *Noctuidae* Tatr Polskich, należy zwrócić uwagę na pewne niebezpieczne zjawisko. Dotyczy ono powszechnego przyjmowania do druku i publikowania prac, nadsyłanych przez entomologów nieprofesjonalistów, bez właściwej weryfikacji merytorycznej. Tego typu prace dotyczą nie tylko rzędu *Lepidoptera*, ale także innych grup zwierząt choć w mniejszym zakresie.

W przypadku motyli niebezpieczeństwo polega na tym, że nieprofesjoniści oznaczają poszczególne gatunki wyłącznie na podstawie cech zewnętrznych. Dodatkowo zajmują się całością tak zwanej grupy „*Macrolepidoptera*”, w której to pewne gatunki, przykładowo z rodzin: *Geometridae* czy *Noctuidae*, wymagają nawet od specjalistów posługiwania się przy ich oznaczaniu, morfologią aparatów kopulacyjnych.

Nie postuluję jednak w tym miejscu o niepublikowanie tego typu prac. W swojej treści niosą one niejednokrotnie bardzo wiele interesujących informacji naukowych, koniecznych wręcz do szybkiego upowszechnienia. Należy je po prostu przed przyjęciem do druku, oddać do merytorycznej recenzji odpowiednim specjalistom, zobowiązując jednocześnie autora aby w razie konieczności dostarczył wątpliwe gatunki do weryfikacji oznaczeń.

Sądzę, że przy przestrzeganiu tej zasady przez redakcje czasopism naukowych, prace te staną się bardziej wiarygodne. Wówczas korzystając z nich nie trzeba będzie każdorazowo sięgać do materiałów dowodowych, co niejednokrotnie jest trudne, a czasem wręcz niemożliwe. Autorzy ci po opublikowaniu pracy często nie godzą się na wykonanie preparatów narządów kopulacyjnych wątpliwych okazów, a w skrajnych wypadkach odmawiają udostępnienia materiałów dowodowych.

PIŚMIENNICTWO

- BATKOWSKI S., PALIK E., SZPOR R., 1972: Motyle większe Tatr Polskich. Pol. Pismo Ent., **42**: 637–688.
- BIELEWICZ M., 1973: Motyle Bieszczadów Zachodnich i Pogórza Przemyskiego cz. I tzw. *Macrolepidoptera*. Roczn. Muz. Górnośląskiego, Przyroda, **7**: 1–170.
- BIELEWICZ M., 1984: Nowe gatunki motyli większych (*Macrolepidoptera*) dla fauny Bieszczadów Zachodnich i Pogórza Przemyskiego. Pol. Pismo Ent., **54**: 407–409.
- BUSZKO J., ŚLIWIŃSKI Z., 1979: Nowe dla fauny Polski i rzadko spotykane gatunki motyli (*Lepidoptera*). Pol. Pismo Ent., **49**: 653–662.
- DROZDA A., 1962: Fauna motyli okolic Raciborza. Roczn. Muz. Górnośląskiego, Przyroda, **1**: 81–131.
- KAPROWICZ S., 1928: Spis łuskoskrzydłych ziemi Sandomierskiej. II. Pol. Pismo Ent., **7**: 93–122.
- KŁONOWSKI J., 1975: Materiały do fauny motyli większych Wielkopolski. Bad. Fizjogr. nad Polską Zach., (C-zool.), **28**: 141–161.
- PRÜFFER J., SOŁTYS E., 1974: Motyle ziemi Chełmińskiej i terenów sąsiednich. Studia Soc. Sci. Tor., **10**: 1–88.
- ROMANISZYN J., SCHILLE F., 1929: Fauna Motyli Polski, Tom 1. Prace Monograficzne Komisji Fizjograficznej Tom VI: 1–552.
- ŚLIWIŃSKI Z., MARCINIAK B., 1990: Nowe dla fauny Polski gatunki motyli (*Lepidoptera*). Przegląd Zool., **34**: 287–289.
- WOLF P., 1935: Die Grossschmetterlinge Schlesiens, **2**: 161–344.

RECENZJE

FIBIGER M., 1990: *Noctuidae Europaeae, Noctuinae I*. Entomological Press, Soro. 208 ss.

Omawiana książka, jako pierwsza, rozpoczyna edycję dwunastotomowego dzieła dotyczącego sówkowatych Europy.

Europejska fauna *Noctuidae* należy do najlepiej zbadanych na świecie. Jednak większość informacji dotyczących rozszedlenia, bionomii, a także systematyki, rozproszona jest w bardzo wielu różnorodnych opracowaniach. Brak jest także prac umożliwiających oznaczanie sówkowatych Europy. Lukę tą z całą pewnością wypełni prezentowana monografia „*Noctuidae Europaeae*”.

W pierwszym tomie duński lepidopterolog MICHAEL FIBIGER przedstawia 137 gatunków należących do podrodziny *Noctuinae*, poczynając od rodzaju *Euxoa* HBN. a kończąc na *Standfusiana* BOURSIN. Jest to przygotowana z dużym rozmachem praca monograficzna, przedstawiająca wszystkie gatunki z omawianych rodzajów, zarejestrowane na terenie Europy od Uralu na wschodzie, po Islandię i Azory na zachodzie.

Książka wydana została w formacie 28 x 21 cm i zaopatrzona w 16 barwnych tablic. Każda z nich zawiera fotografie średnio około 40 okazów motyli, z przedstawieniem całej gamy zmienności dla każdego gatunku. Jest to bardzo pomocne przy oznaczaniu na podstawie cech zewnętrznych.

Część opisowa przedstawiona jednocześnie w dwóch językach: angielskim i francuskim, omawia kolejno poszczególne gatunki w ujęciu systematycznym. Zawiera ona:

- Krótkie charakterystyki rodzajów i podrodzajów i podaniem: ich synonimów, gatunków typowych i miejscowości typowych.
- Dla każdego gatunku jego synonimy, miejscowość typową oraz znane podgatunki. W części opisowej zamieszczono cechy diagnostyczne umożliwiające rozróżnienie gatunków. Omówiona została skrótowo bionomia, w której uwzględniono głównie środowiska występowania oraz okres pojawu imagines. Bardzo pobieżnie ustosunkowano się do stadiów preimaginalnych oraz roślin żywicielskich.

Omawiając rozszedlenie każdy gatunek zaliczono do odpowiedniej grupy elementów faunistycznych. Przedstawiono mapki konturowe z zaznaczonym arealem występowania poszczególnych gatunków na terenie Europy. Omówiono także występowanie gatunków poza Europą.

W omawianej książce nie zamieszczono rysunków narządów kopulacyjnych poszczególnych gatunków. Mają one znaleźć się w tomie trzecim. Jest to pewien mankament ponieważ rodzaj *Euxoa* jest niewątpliwie najtrudniejszym do oznaczania po cechach zewnętrznych.

Podsumowując należy stwierdzić, że omawiana książka rozpoczyna edycję interesującej monografii, będącej wydarzeniem na światowym rynku wydawnictw poświęconych *Lepidoptera*. Bez względu na to powinna się znaleźć w bibliotekach wszystkich lepidopterologów profesjonalistów i amatorów, interesujących się rodziną *Noctuidae*.

JANUSZ NOWACKI, Poznań

Owady pasożytnicze wyhodowane z larw i poczwerek zwójki różoweczki – *Archips rosanus* L. (*Lepidoptera*, *Tortricidae*) zebranych na krzewach ozdobnych w Lublinie

Parasitic insects reared from larvae and pupae of *Archips rosanus* L. (*Lepidoptera*, *Tortricidae*) collected on ornamental shrubs of Lublin

JOLANTA NAPIÓRKOWSKA

Katedra Entomologii AR, ul. Króla Leszczyńskiego 7, 20-069 Lublin

ABSTRACT. Nine species of parasitic *Hymenoptera* and four species of parasitic *Diptera* were reared from larvae and pupae of *Archips rosanus* L. (*Lepidoptera*, *Tortricidae*). The overall parasitization ratio was estimated at 44% in 1984 and at 50% in 1985.

Wstęp

Larwy *Archips rosanus* L. należą do zespołu zwójek powszechnie występujących w sadach a także na roślinach ozdobnych. Larwy zwójki różoweczki żerując w sprzędzonych liściach obniżają wartość dekoracyjną wielu krzewów i drzew (BOGATKO, 1986; BURDAJEWICZ, 1973; BURDAJEWICZ, KOKOT, 1978).

Do czynników regulujących liczebność *A. rosanus*, należy zaliczyć zespół około 30 gatunków pasożytniczych błonkówek i muchówek (MEY, 1987). Na terenie sadów w Polsce spasożytowanie zwójki różoweczki waha się od 0 do 11% (MICZULSKI, KOŚLIŃSKA, 1976).

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie składu gatunkowego owadów pasożytniczych larw i poczwerek *A. rosanus* oraz określenie nasilenia tych pasożytów w stosunku do żywiciela.

Teren badań i metody

Dorastające larwy i poczwarki *A. rosanus* zbierano w latach 1984–1985 na terenach zielonych osiedla mieszkaniowego im. Marii Konopnickiej w zachodniej części Lublina; na których nie prowadzono żadnych zabiegów chemicznych przeciwko szkodnikom.

Larwy zwójki różoweczki żerowały głównie na rosnących w grupach po 5–10 krzewów dereniach – *Cornus sanguinea* L., porzeczki żółtej – *Ribes aureum* PURSCH. i róży – *Rosa rubiginosa* L. – a także choć mniej licznie – na rosnących pojedynczo krzewach śnieguliczki – *Symphoricarpus albus* (L.) BLAZE, tamaryszka – *Tamarix gallica* L., tawuły – *Spirea salicifolia* L. i złotokapu – *Laburnum anagyroides* MED. Owady zbierano w dniach 22 VI 1984 i 13 VI 1985, zbierając

Tab. 1. Przebieg wylotów i liczebność pasożytów uzyskanych w hodowli larw i poczwarek *Archips rosanus* L. zebranych na krzewach ozdobnych w Lublinie w latach 1984–85.

Time of appearance and number of parasitoids reared from larvae and pupae of *Archips rosanus* L. collected from ornamental shrubs in Lublin in years 1984–85.

Gatunek Species	1984		1985	
	Daty wylotu Time of appearance	Liczba osobników Number of specimens	Daty wylotu Time of appearance	Liczba osobników Number of specimens
<i>Archips rosanus</i> L.	30 VI–19 VII	40	27 VI–16 VII	43
Ichneumonidae				
1. <i>Phytodietus segmentator</i> GRAV.	12 VII–27 VII	13	8 VII–27 VII	7
2. <i>Trichomma enecator</i> ROSSI	7 VII–14 VII	8	3 VII–15 VII	12
3. <i>Campoplex</i> sp.	7 VII	1	3 VII	1
4. <i>Diadegma</i> sp.	30 VI	1	3 VII	1
5. <i>Mesochorus</i> sp.	13 VII	1	–	–
Braconidae				
1. <i>Apanteles ater</i> RATZ.	7 VII	1	1 VII–12 VIII	7
2. <i>A. laevigatus</i> RATZ.	3 VII	3	–	–
3. <i>Macrocentrus thoracicus</i> NEES	12 VII	1	–	–
4. <i>Meteorus</i> sp.	13 VII	2	–	–
Tachinidae				
1. <i>Pseudopericheta insidiosa</i> R.–D	7 VII–10 VIII	12	27 VI–15 VIII	51
2. <i>Eumea mitis</i> MEIG.	–	–	28 VI–15 VII	2
3. <i>Elodia morio</i> FALL.	11 VII–15 VII	6	2 VII–15 VII	2
4. <i>Nemorilla floralis</i> FALL.	–	–	8 VII	1

po 10 zwiniętych liści z 10 krzewów derenia oraz wszystkie widoczne uszkodzenia z pozostałych krzewów. Ogółem przejrano 40 roślin. Larwy *A. rosanus* hodowano w laboratorium.

Pasożytnicze *Hymenoptera* oznaczył prof. dr. hab. BARTŁOMIEJ MICZULSKI, a *Diptera* – doc. dr hab. AGNIESZKA DRABER-MOŃKO, za co im serdecznie dziękuję.

Omówienie wyników

Larwy *A. rosanus* przepoczwarzyły się w trzeciej dekadzie czerwca i pierwszej dekadzie lipca. Wyloty imagines zwójki różóweczki notowano w trzeciej dekadzie czerwca do końca drugiej dekady lipca. Wyloty pasożytniczych

Tab. II. Udział pasożytniczych owadów w regulacji liczebności larw i poczwaw *Archips rosanus* L. wstępujących na krzewach ozdobnych w Lublinie w latach 1984–85.

Frequency of parasitic insectic in number control of larvae and pupae of *Archips rosanus* L. occurring on ornamental shrubs in Lublin in years 1984–85.

Pasożyty Parasitoids		Liczba i % larw i poczwarek <i>A. rosanus</i> opanowanych przez pasożyty Number and % parasitization ratio of larvae and pupae	
		1984	1985
HYMENOPTERA		35(29,1)	28(16,8)
<i>Phytodietus segmentator</i> GRAV.		13(10,8)	7(4,2)
<i>Trichomma enecator</i> ROSSI		8(6,7)	12(7,2)
pozostałe – remained		14(11,6)	9(5,4)
DIPTERA		18(15,0)	57(34,1)
<i>Pseudopericheta insidiosa</i> R.-D		12(10,0)	51(30,5)
pozostałe – remained		6(5,0)	6(3,6)
Larwy i poczwarki żywiciela	spasożytowane parasitized	53(44,2)	85(50,9)
Larvae and pupae of the host	zebrane collected	120(100)	167(100)

owadów obserwowano do końca lipca. W 1984 r. około 33% badanej populacji *A. rosanus* osiągnęło stadium doskonałe a w 1985 r. około 26%. Odpowiednio spasożytowanych larw i poczwarek *A. rosanus* około 44% i 51%. Najbardziej efektywnymi pasożytami okazały się trzy gatunki: *Phytodietus segmentator*

GRAV., *Trichomma enecator* ROSSI i *Pseudopericheta insidiosa* R.-D, powoduje zamarcie około 28% badanej populacji w 1984 i około 42% w 1985 r. Pozostałe entomofagi zniszczyły około 17% larw i poczwerek zwójki w 1984 r. i około 9% w 1985 r.

Większość pasożytów kończyła rozwój w dorosłych larwach *A. rosanus*, były to gąsieniczki: *Phytodietus segmentator*, *Diadegma* sp., *Campoplex* sp. i *Mesochorus* sp. a także męczelki: *Apanteles laevigatus* RATZ., *A. ater* RATZ., *Macrocentrus thoracicus* NEES i *Meteorus* sp. Wymienione entomofagi spowodowały zamarcie około 22% larw żywiciela w 1984 r. i około 10% w 1985 r. Z poczwerek *A. rosanus* uzyskano rączyce: *Eumea mitis* MEIG., *Elodia morio* FALL., *Nemorilla floralis* FALL. i *Pseudopericheta insidiosa* oraz jeden gatunek gąsienicznika – *Trichomma enecator*; pasożyty te wyleciały z około 22% poczwerek żywiciela w 1984 r. i aż z około 41% w 1985 r. Rączyce: *Pseudopericheta insidiosa* i *Elodia morio* nie były dotychczas wyhodowane ze zwójki różoweczki, pozostałe owady pasożytnicze wykazano z tego żywiciela (MICZULSKI, ANASIEWICZ, 1972; MICZULSKI, KOŚLIŃSKA, 1976).

Wnioski

Na terenach zielonych Lublina, na których nie prowadzono zabiegów chemicznych około 50% zwójki różoweczki, żerującej na krzewach ozdobnych zamierało wskutek spasożytowania przez błonkówki i muchówki. Było to niewątpliwie ważnym czynnikiem regulującym liczebność szkodnika.

SUMMARY

Larvae and pupae of *Archips rosanus* L. were collected on ornamental shrubs in urban green areas of Lublin. The pest was reared for parasites emergence under laboratory conditions. The most numerous parasites were *Phytodietus segmentator* GRAV., *Trichomma enecator* ROSSI (Hymenoptera, Ichneumonidae) and *Pseudopericheta insidiosa* R.-D (Diptera, Tachinidae). The kill caused by these species was at 28% in 1984 and at 42% in 1985, by the other parasitic insects at 17% in 1984 and at 9% in 1985. The parasites play an important role in population number control of *Archips rosanus*.

PIŚMIENNICTWO

- BOGATKO W., 1986: Szkodniki drzew i krzewów ozdobnych w środowiskach zurbanizowanych cz. 1. Owady. Ochr. Roślin, **10**: 18–21.
- BURDAJEWICZ S., KOKOT J., 1978: Skład gatunkowy zwójek (*Tortricidae*, *Lepidoptera*) występujących na różach w okolicach Poznania. Roczn. AR Poznań, **98**: 25–35.
- BURDAJEWICZ S., 1973: Zwójki (*Tortricidae*) – szkodniki róż. Ochr. Roślin, **3**: 25–26.
- MEY W., 1987: Der Parasitenkomplex des Hekenwicklers, *Archips rosana* (LINNE), im Havelländischen Obstbaugbiet. Beitr. Ent., **37**: 159–167.
- MICZULSKI B., ANASIEWICZ A., 1972: Materiały do znajomości pasożytniczej entomofauny kompleksu motyli zwójkowatych (*Tortricidae*) występujących na porzeczce czarnej – *Ribes nigrum* L. i czerwonej – *R. rubrum* L. oraz na agreście – *R. grossularia* L. w okolicach Lublina. Pol. Pismo Ent., **42**: 211–222.
- MICZULSKI B., KOŚLIŃSKA M., 1976: Pasożytnicza entomofauna motyli zwójkowatych (*Tortricidae*) występujących w sadach jabłoniowych w niektórych rejonach Polski. Pol. Pismo Ent., **46**: 165–178.

RECENZJE

GOATER B., 1986: British Pyralid Moths. A Guide to their Identification. Harley Books, Martin – Greathorkeley - Colchester. 175 ss.

Do niedawna omacnicowate pomimo ich znacznych rozmiarów i łatwego preparowania były jedną ze słabiej poznanych rodzin motyli w Europie. Także i w Polsce należą one do najbardziej zaniedbanych grup motyli. Głównym powodem był brak przystępnej literatury umożliwiającej oznaczanie gatunków. Sytuacja powinna wkrótce ulec zdecydowanej poprawie, między innymi dzięki książce BARRY GOATER'a poświęconej *Pyralidae* Wielkiej Brytanii.

W krótkim wstępie przedstawiona została charakterystyka fauny *Pyralidae* Wielkiej Brytanii. W kraju tym stwierdzon dotychczas występowanie 208 gatunków omacnicowatych, z których tylko 140 uważa się za gatunki rodzime i obecnie występujące. Kilka gatunków wyginęło lub jest na wymarciu, dwa gatunki – *Phylyctaenia pertucidalis* (HÜBNER) i *Dioryctia schuetzeella* FUCHS właśnie się rozprzestrzeniają. Około 25 gatunków należy do grupy gatunków wędrownych; niektóre z nich pojawiają się regularnie, inne są bardzo rzadkie lub zostały stwierdzone tylko jeden raz. Ponad 30 gatunków zostało zawleczonych przypadkowo wraz z importowanymi produktami spożywczymi lub roślinami. Mogą one żyć tylko w specjalnych warunkach, przeważnie w zamkniętych i ogrzewanych pomieszczeniach. Często są to szkodniki magazynowe.

W wykazie systematycznym gatunków przyjęto podział *Pyralidae* na podrodziny, które w innych opracowaniach często podnoszone do rangi rodzinowej. Kolejność podrodzin jest następująca: *Crambinae*, *Schoenobiinae*, *Scopariinae*, *Nymphulinae*, *Acentropiinae*, *Evergestiinae*, *Odontiinae*, *Glaphyriinae*, *Pyraustinae*, *Pyralinae*, *Gallerinae* i *Phycitinae*. Następująca po wykazie systematycznym krótka charakterystyka *Pyralidae* obejmuje zarówno opis morfologii zewnętrznej motyli jak i budowę narządów genitalnych.

Część szczegółowa obejmuje krótkie charakterystyki podrodzin i gatunków. Przy opisach gatunków najwięcej uwagi poświęcono cechom ubarwienia i rysunku na skrzydłach, niekiedy podano również cechy diagnostyczne, pozwalające odróżnić dany gatunek od najbardziej do niego podobnych. W niektórych przypadkach zamieszczono rysunki narządów genitalnych lub układu desenia na skrzydłach. Podane zostały także okresy pojawu imagines oraz podstawowe informacje o trybie życia stadiów przedimaginalnych. Dane o rozszedleniu dotyczą tylko Wielkiej Brytanii i Irlandii.

Po części tekstowej znajduje się 8 barwnych tablic, na których przedstawiono wszystkie omawiane w tekście gatunki w wielkości naturalnej. Tablice są bardzo dobrej jakości i umożliwiają oznaczanie prawie wszystkich gatunków według cech wyglądu zewnętrznego. Książkę zamyka wybór ważniejszego piśmiennictwa, słowniczek terminów łacińskich oraz skorowidze nazw roślin pokarmowych gąsienic i nazw motyli zawierające nazwy zarówno łacińskie jak i angielskie.

Większość gatunków prezentowanych w książce spotykana jest także w Polsce. Dlatego może ona stanowić cenną pomoc przy oznaczaniu krajowych gatunków *Pyralidae*.

JAROSŁAW BUSZKO, Toruń

Wstępna ocena zgrupowań pszczół (*Hymenoptera, Apoidea*)
w dwóch typach krajobrazu rolniczego

Preliminary estimate of bee communities (*Hymenoptera, Apoidea*) in two types of
agricultural landscape

TOMASZ CIERZNIAK

Zakład Ochrony Środowiska WSP, ul. Chodkiewicza 30, 85-064 Bydgoszcz

ABSTRACT. The different patterns of the density of wild bees in an agricultural landscape of two types - complex landscape and simplified landscape are given. The density of wild bees was almost fourfold higher in the complex landscape. It must have been caused by a greater mean area and by the differentiation of the refuge habitats, which gave *Apoidea* more protection from farming procedures, impact of chemicals and provided rich food basis.

Przedstawione wyniki są rezultatem badań, które mają poszerzyć wiadomości o *Apoidea* krajobrazu rolniczego. Scharakteryzowano zgrupowania *Apoidea* mało poznanych do tej pory środowisk refugialnych. Uzyskane wyniki porównano z danymi pochodzącymi ze środowisk o charakterze naturalnym w celu oceny badanych refugiów jako miejsc życia *Apoidea*.

Środowiska refugialne krajobrazu rolniczego były do niedawna pomijane przy ocenie zagęszczenia owadów zapylających. W Polsce i innych krajach badania koncentrowały się na różnego rodzaju uprawach (MÓCZAR, 1962; DYLEWSKA i in., 1970; LECOMTE, 1973; Mc GREGOR, 1976; SOWA, 1975; SOWA i in., 1974; ANASIEWICZ, 1975, 1976; JABŁOŃSKI, 1975; CIURDARESCU, 1980). W ostatnim dziesięcioleciu podjęto próby oceny zasobów naturalnych dziko żyjących *Apoidea* w środowiskach refugialnych Polski (BANASZAK, 1983) oraz Rumunii (BANASZAK, MANOLE, 1987). Badania te wykazały, że głównym czynnikiem, który decyduje o możliwości występowania *Apoidea* w krajobrazie rolniczym są środowiska ostojowe. Zapewniają one ciągle źródło pokarmu oraz miejsca do zakładania gniazd. Pola uprawne tworzą bardzo bogate źródło pokarmu, ale zazwyczaj tylko w krótkim okresie czasu i rzadko są miejscem zakładania gniazd, ze względu na intensywność zabiegów agrotechnicznych

(MAJEWSKI, in litt.). Badania te są kontynuowane i zmierzają do dokładniejszego określenia roli tych środowisk w zachowaniu różnorodności zgrupowań pszczół.

Teren badań i metody

Badania prowadzono w rolniczym krajobrazie Wielkopolski 40 km na południe od Poznania w okolicy Stacji Badawczej Zakładu Biologii Rolnej i Leśnej PAN w Turwi w latach 1987–88. Obserwacje prowadzono na dwóch powierzchniach badawczych, reprezentujących krajobraz rolniczy dwóch typów. Pojęcie krajobrazu jest tu rozumiane jako układ ekologiczny, hierarchicznie wyższy od ekosystemu; fragment powierzchni Ziemi złożony z powtarzających się w regularny sposób w przestrzeni grup określonych ekosystemów, wzajemnie na siebie oddziałujących. Obszar taki ma wspólne pochodzenie geomorfologiczne i klimat oraz jednorodny typ przekształceń antropogenicznych (GODRON, FORMAN, 1983; FORMAN, GODRON, 1986).

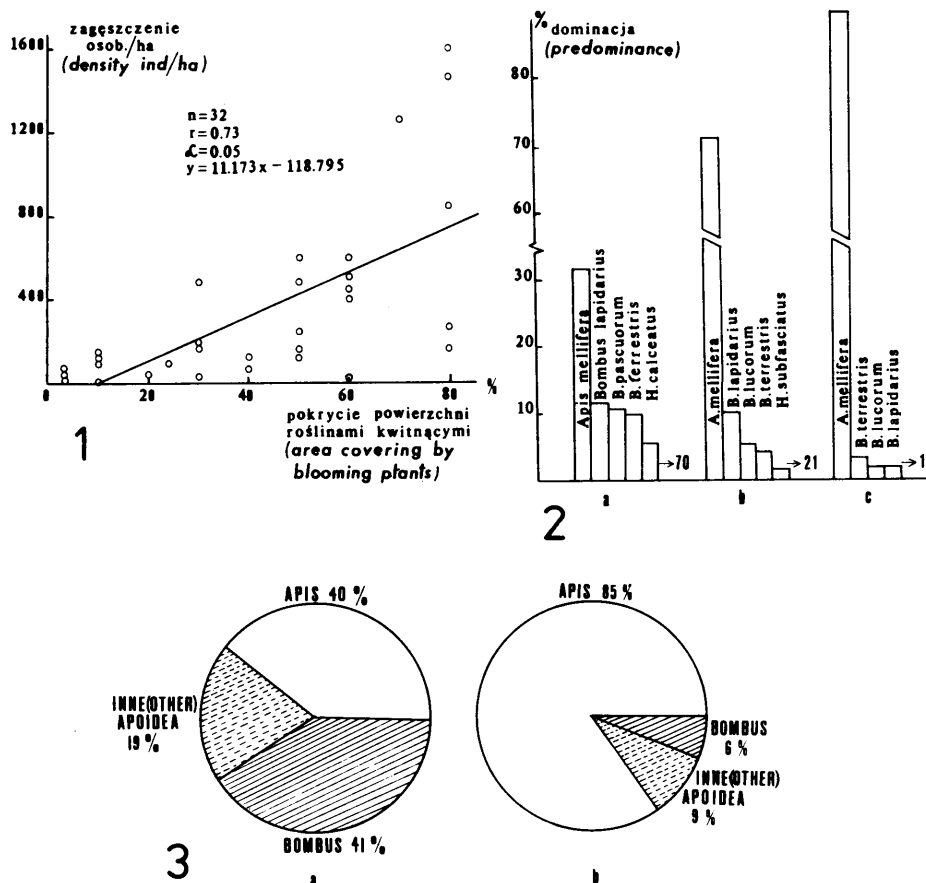
Omawiane krajobrazy różniły się nasileniem przekształceń antropogenicznych. Krajobraz pierwszego typu, położony w najbliższym sąsiedztwie wsi Turew, obejmował 2 km² powierzchni. Pola uprawne o wielkości do 20 ha, porozielandane były różnego rodzaju środowiska ostojowymi dla fauny, jak drogi z szerokimi przydrożami, aleje drzew owocowych, zadrzewienia pasowe i punktowe. Elementy te stanowiły ok. 10% powierzchni badanego obszaru. Krajobraz drugiego typu (4 km²), oddalony o ok. 10 km od Turwi, był bardziej jednorodny; środowiska ostojowe stanowiły w nim zaledwie 2% powierzchni i były bardziej rozproszone wśród rozległych (powyżej 160 ha) pól uprawnych.

W każdym z omówionych krajobrazów wytypowano środowiska refugialne najbardziej typowe dla badanej fizjocenozy. W środowiskach tych od kwietnia do września, w odstępach dwutygodniowych, prowadzono badania ilościowe i jakościowe. Zagęszczenie *Apoidea* oceniano metodą pasów (transektów liniowych) według BANASZAKA (1980). Polega ona na liczeniu i ewentualnym odławianiu owadów na odcinku 200 m w pasie o szerokości 1 m. Próby ilościowe wykonuje się w zbliżonych warunkach atmosferycznych, przy pogodzie słonecznej i bezwietrznej i temperaturze powyżej 20°C. Ogółem pobrano 61 prób w 1987 r. i 134 próby w 1988 r.

Omówienie wyników

Stwierdzono istotną różnicę między zagęszczeniem pszczół w refugiach krajobrazu każdego typu. Średnie zagęszczenie dziko żyjących *Apoidea* w krajobrazie o strukturze złożonej wynosiło 411,5 osobników/ha, a w krajobrazie o strukturze uproszczonej 109,8 osobników/ha. Przyczyną takiego stanu jest

zróźnicowanie gospodarki przestrzenno-rolnej. W krajobrazie złożonym dominują refugia o stosunkowo dużych powierzchniach. Wpływa to stabilizująco na warunki biotyczne i abiotyczne, co pozwala na nie zakłóconą sukcesję zespołów

Ryc. 1-3. 1 – prosta regresji pokrycia powierzchni roślinnością kwitnącą i zagęszczenie *Apoidea* w środowiskach refugialnych krajobrazu rolniczego; 2 – struktura dominacyjna zgrupowań *Apoidea* murawy kserotermicznej w Wielkopolskim P. N. (wg BANASZAKA, 1983) (a) oraz środowisk refugialnych (średnio) wśród krajobrazu rolniczego o strukturze złożonej (b) i prostej (c); 3 – udział dziko żyjących pszczoł oraz *Apis mellifera* L. w zgrupowaniach *Apoidea* krajobrazu rolniczego o złożonej (a) i prostej (b) strukturze.

Fig. 1-3. 1 – regression line of the surface covered with flowering vegetation and the density of *Apoidea* in refuge habitats of agricultural landscape; 2 – domination structure of bee communities of xerothermic grassland in Wielkopolski National Park (after BANASZAK, 1983) (a) and refuge habitats (mean values) of agricultural landscape with complex (b) and simple (c) structure; 3 – frequency of wild bees and honey bee communities of agricultural landscape with complex (a) and simple (b) structure.

roślinnych, osiągających duże zróżnicowanie florystyczne oraz wysoki udział gatunków pokarmowych dla *Apoidea*. Wszystko to decyduje o bogactwie i zróżnicowaniu zgrupowań pszczół (Tab. I, Ryc. 1).

Tab. I. Pokrycie powierzchni (%) przez rośliny żywicielskie (a), liczba gatunków roślin żywicielskich (b) i zagęszczenie (osobników/ha) dziko żyjących *Apoidea* w refugiach krajobrazu rolniczego o różnej strukturze (c).

Area covering (%) by the host plants (a), number of the host plants species (b) and density (ind/ha) of wildbees in the refuge habitats of agricultural landscape (c)

Środowisko Habitat	Typ krajobrazu Landscape type	Złożony Complex			Prosty Simplified		
		a	b	c	a	b	c
Droga polna Dirt road		40	4,0	350,0	–	–	–
Droga polna Dirt road		–	–	–	40	2,5	57,2
Droga polna Dirt road		–	–	–	30	2,5	25,0
Aleja czereśniowa Cherry-tree alley		50	5,5	262,5	–	–	–
Robocze szosy Roadside of the highway		–	–	–	10	6,3	70,1
Nasyp kolejowy Roadsides of the track		50	6,3	430,5	–	–	–
Zadrzewienie punktowe Small woodlot		65	4,0	791,3	35	3,3	178,1
Zadrzewienie pasowe Shelterbelt		25	4,3	56,2	10	3,3	147,5

W krajobrazie o strukturze uproszczonej środowiska refugialne mają przeciętnie mniejszą powierzchnię i są poddawane przez to większej ingerencji zabiegów agrotechnicznych i chemicznych. Są niszczone przez koła pojazdów mechanicznych, zaorywane lub koszone oraz opryskiwanie pestycydami przy okazji przeprowadzenia zabiegów rolniczych na przylegających polach. Często

są całkowicie niszczone. Roślinność jest tam zazwyczaj uboższa (Tab. I). Wielokrotnie stwierdzono zupełny brak w danym czasie roślin kwitnących – nie ma więc ciągłości zasobów pokarmowych.

Interesujące jest porównanie zagęszczenia *Apoidea* w krajobrazie rolniczym z danymi pochodzącymi ze środowisk seminaturalnych (Tab. II). Zagęszczenie owadów zmniejsza się wraz ze zwiększeniem stopnia antropopresji, przy czym o ile zagęszczenie pszczół dziko żyjących w środowiskach krajobrazu o strukturze złożonej jest jeszcze porównywalne z zagęszczeniem w środowiskach seminaturalnych, to analogiczne porównanie z krajobrazem uproszczonym wskazuje na radykalny spadek liczebności *Apoidea* w tym krajobrazie.

Tab. II. Zagęszczenie dziko żyjących *Apoidea* (osobników/ha) w środowiskach seminaturalnych i antropogenicznych

Density of wildbees (ind/ha) in the seminatural and anthropogenic habitats

Środowisko Habitat	Zakres Range	Średnio Average
Murawy kserotermiczne Kotliny Toruńskiej ¹ Xerothermic swards of Kotlina Toruńska ¹	510,0–1000,6	805,1
Murawy kserotermiczne i środowiska okrajkowe Wielkopolskiego PN ² Xerothermic swards and the edge habitats of Wielkopolski NP ²	214,5–752,0	483,2
Refugia rolniczego krajobrazu złożonego Refuge habitats of the agricultural complex landscape	37,5–900,0	411,4
Refugia rolniczego krajobrazu uproszczonego Refuge habitat of the agricultural simplified landscape	25,0–287,1	109,8

¹ PAWLIKOWSKI (1985)

² BANASZAK (1983)

Struktura dominacyjna zgrupowań *Apoidea* krajobrazu rolniczego, zarówno złożonego, jak i uproszczonego, wykazuje uproszczenie w stosunku do zgrupowań *Apoidea* seminaturalnych muraw kserotermicznych Wielkopolskiego Parku Narodowego (Ryc. 2). Charakterystyczny jest duży udział trzmieli, (*Bombus* spp.) które wraz z *Apis mellifera* L. stanowiły 81% (krajobraz złożony) i 91% (krajobraz prosty) zgrupowań *Apoidea* (Ryc. 3).

Można zadać pytanie: jakie typy środowisk refugialnych w przypadku krajobrazu rolniczego tworzą najbardziej odpowiednie warunki dla życia pszczoł? Obserwacjami objęto najczęściej występujące rodzaje refugiów. Tabela I obrazuje średnie zagęszczenie stwierdzone w badaniach środowiskach ostożowych. Najwyższe zagęszczenie zanotowano w punktowych zadrzewieniach śródpolnych i na szerokich przydrożach dróg polnych. Mniej atrakcyjne dla pszczoł okazały się zadrzewienia pasowe. Wynika to z ich struktury roślinności. Gęsty drzewostan zaciemnia warstwę runa, co powoduje brak roślin żywicielskich. Drogi polne – główny element (zajmujący największą powierzchnię) krajobrazu rolniczego – też różnią się między sobą zasobami dziko żyjących *Apoidea*; zagęszczenie jest tam związane głównie z szerokością przydroża (powierzchnią), która decyduje o bogactwie florystycznym, a więc o zasobach pokarmowych, dostępnych pszczołom.

Podsumowując, należy stwierdzić, że: 1) zagęszczenie dziko żyjących *Apoidea* jest prawie czterokrotnie wyższe w krajobrazie o złożonej strukturze niż w krajobrazie uproszczonym. Tłumaczyć to można większą średnią powierzchnią refugiów i większym zróżnicowaniem środowisk refugialnych, co stwarza bardziej stabilne warunki i mniejsze zagrożenie ze strony zabiegów rolniczych; 2) zgrupowania *Apoidea* obu badanych typów krajobrazu rolniczego mają uproszczoną strukturę dominacyjną w porównaniu do zgrupowań dziko żyjących pszczoł środowisk seminaturalnych – dominują najpospolitsze gatunki trzmieli (*Bombus* spp.) i *Apis mellifera*, a pozostałe gatunki stanowią tylko 9–19% zgrupowań; 3) miejscem zapewniającym przetrwanie *Apoidea* w badanym krajobrazie są śródpolne środowiska refugialne, głównie szerokie przydroża i zadrzewienia punktowe.

SUMMARY

The studies were carried out in two types of agricultural landscape from 1987 to 1988. The complex landscape was characterized by high spatial differentiation. Refuge habitats occupied about 10% of the area. In the landscape of a simplified nature refuge habitats took only 2% of the area and were separated one from another by vast parts of cultivated fields. The density of wild *Apoidea* was almost fourfold higher in the complex landscape. It must have been caused by a greater mean area and by the differentiation of the refuge habitats, which gave *Apoidea* more protection from farming procedures, chemical treatment and provided rich food basis. The bee communities of those two types of landscape have their structure simplified in comparison with the communities of *Apoidea* from seminatural habitats. There were dominated by common species of bumblebees and honey bee.

PIŚMIENNICTWO

- ANASIEWICZ A., 1975: The bees (*Apoidea*, *Hymenoptera*) on alfalfa (*Medicago media* PERS.) plantations. I. The species composition and variation of flights. *Ekol. Pol.*, **23**: 129–146.
- ANASIEWICZ A., 1976: Dzikie błonkówki pszczołowate (*Apoidea*) występujące w biocenozie koniczyny czerwonej. *Pol. Pismo Ent.*, **46**: 145–153.
- BANASZAK J., 1980: Studies on methods of censusing the numbers of bees (*Hymenoptera*, *Apoidea*). *Pol. Ecol. Stud.*, **6**: 355–366.
- BANASZAK J., 1983: Ecology of bees (*Apoidea*) of agricultural landscape. *Pol. Ecol. Stud.*, **9**: 421–505.
- BANASZAK J., MANOLE T., 1987: Diversity and density of pollinating insects (*Apoidea*) in the agricultural landscape of Rumunia. *Pol. Pismo Ent.*, **57**: 747–766.
- CIURDARESCU G., 1980: Zonele de semnalare a insectelor polonizatoare in R. S. Romania. Genul *Halictus* LATR. (*Apoidea*, *Hymenoptera*). *Probl. Prot. Plant.*, **8**: 13–45.
- DYLEWSKA M., JABŁOŃSKI B., SOWA S., BILIŃSKI M., WRONA S., 1970: Próba określenia liczby pszczół (*Hym.*, *Apoidea*) potrzebnych do należytego zapylenia lucerny. *Pol. Pismo Ent.*, **40**: 371–398.
- FORMAN R., GODRON M., 1986: Landscape ecology. John Wiley and Sons, New York – Toronto. 618 ss.
- GODRON M., FORMAN R., 1983: Landscape modification and changing ecological characteristics. W: Disturbance and ecos stems – components of respons. MONEY H. A., GODRON M. eds. *Ecological Studies – analysis and synthesis*. Springer Verlag, Berlin – New York – Tokyo, **44**: 12–28.
- JABŁOŃSKI B. 1975: Zagęszczenie owadów pszczołowatych na koniczynie potrzebne do dobrego jej zapylenia. *Pszczeln. Zesz. Naukowe*, **19**: 13–29.
- LECOMTE J. 1973: Travaux Francais sur les pollinisateurs de la luzern. *Zesz. Probl. Post. Nauk Roln.*, **131**: 79–83.
- MAJEWSKI A., in litt.: Obserwacje nad osiedlaniem się trzmieli w gniazdach naturalnych i sztucznych. 1963. Katedra Zoologii WSR, Poznań. Maszynopis, Bibl. AR Poznań.
- MCGREGOR S. E., 1976: Insect pollination of cultivated crop plants. *Agricult. Res. Serv. US, Dept. Agricult.*, Washington. 411 ss.
- MÓCZAR L., 1962: O metodach i wynikach badań nad pszczołami dzikimi (*Hym.*, *Apoidea*) zapylającymi lucernę na Węgrzech. *Pol. Pismo Ent.*, **13**: 77–85.
- PAWLIKOWSKI T., 1985: Zgrupowania dzikich pszczołowatych (*Hymenoptera*, *Apoidea*) na kserotermicznych siedliskach wydmych Kotliny Toruńskiej. *Stud. Soc. Sci. Tor.*, sec. E, **10**: 1–75.
- SOWA S., 1973: Z badań nad owadami zapylającymi lucernę w Polsce. *Zesz. Probl. Post. Nauk Roln.*, **131**: 145–152.
- SOWA S., RUSZKOWSKI A., BILIŃSKI M., KOSIOR A., 1974: Liczebność i skład gatunkowy owadów zapylających koniczynę czerwoną w niektórych rejonach Polski w 1972 i 1973 r. W: Wstępne wyniki badań nad nasiennictwem koniczyny czerwonej, IUNG, Puławy: 17–19.

RECENZJE

KALTENBACH TH., KÜPPERS P. V., 1987: Kleinschmetterlinge: beobachten – bestimmen. Neumann-Neudamm, Melsungen. 288 ss.

Motyle tzw. „drobne” są na ogół o wiele słabiej poznane niż należące do grupy *Macrolepidoptera*, choć pod względem ubarwienia i różnorodności form wcale im nie ustępują. Szczególnie odczuwalny jest brak opracowań popularnych, które prezentowałyby najbardziej znane i często spotykane gatunki. W znacznym stopniu uzupełnia tę lukę, ładnie wydana książka autorstwa dwóch niemieckich lepidopterologów specjalizujących się w motylach drobnych, THOMAS’a KALTENBACH’a i PETER’a VICTOR’a KÜPPERS’a.

Książka składa się z dwóch części – części ogólnej i części specjalnej mającej charakter atlasu. Część ogólna zawiera kilka rozdziałów omawiających budowę morfologiczną motyli, bionomię, stadia przedimagonalne i przeobrażenie. Ponadto podano przykłady charakterystycznych biotopów oraz poruszono zagadnienia związane z zagrożeniem i ochroną motyli. Część ogólną zamyka przegląd systematyczny rodzin i podrodzin motyli występujących w środkowej Europie. Poszczególne rozdziały ilustrowane są rysunkami, fotografiami spod mikroskopu skaningowego lub barwnymi zdjęciami środowisk.

Część specjalna składa się z zestawu barwnych fotografii przedstawiających 187 gatunków motyli drobnych w pozycjach naturalnych. Zdjęcia zostały wykonane techniką stosowaną w makrofotografii, są one bardzo dobrej jakości i pozwalają na oglądanie najdrobniejszych szczegółów na skrzydłach – nawet pojedynczych łusek. Na sąsiedniej stronie znajdują się krótkie opisy zilustrowanych gatunków zawierające rzeczywiste rozmiary motyli, okres pojawu motyli i gąsienic, typowe dla poszczególnych gatunków biotopy, rośliny pokarmowe gąsienic, tryb życia gąsienic oraz sposób przepoczwarzania się i miejsce przebywania poczwerek.

Na końcu książki znajduje się słowniczek terminów związanych z morfologią, przeobrażeniem i ekologią motyli oraz lista skrótów i pełnych nazwisk autorów taksonów, a także wykaz podstawowej literatury. Książkę zamykają skorowidze łacińskich i niemieckich nazw motyli.

Książka ze względu na niewielki format (11,5 x 16,5 cm) i piękne zdjęcia jest przyjemna w oglądaniu. Doskonale nadaje się też jako pomoc przy identyfikowaniu wielu znajdujących się w niej gatunków motyli drobnych. Należy jednak mieć na uwadze, że w niektórych rodzinach, np. *Coleophoridae* czy *Pyralidae* są grupy gatunków, w których określenie gatunku według wyglądu zewnętrznego jest niemożliwe. Szczególnie polecałbym tę książkę osobom, które zaczynają dopiero poznawać motyle drobne. Sądzę jednak, że zainteresuje ona wszystkich miłośników motyli.

JAROSŁAW BUSZKO, Toruń

Z badań nad biologią gwiazdosza – *Asterodiaspis variolosa* (RATZEBURG) (*Homoptera, Asterolecaniidae*) i jego pasożytów (*Hymenoptera, Encyrtidae*) w Polsce

On the biology of *Asterodiaspis variolosa* (RATZEBURG) (*Homoptera, Asterolecaniidae*) and its primary parasites (*Hymenoptera, Encyrtidae*) in Poland

ELŻBIETA PODSIADŁO

Katedra Zoologii SGGW, ul. Nowoursynowska 166, 02-766 Warszawa

Uwzględniając ostatnią koncepcję gatunku *Asterodiaspis variolosa* (RATZEBURG) (PODSIADŁO, 1990), należy przyjąć że jest to jedyny spośród gatunków rodzaju *Asterodiaspis* SIGNORET, dotychczas stwierdzony w Polsce. Formy identyfikowane jako *A. quercicola* (BOUCHÉ) zostały uznane za *A. variolosa* (RATZ.), a nazwę *A. quercicola* umieszczono w synonimach. Zatem, dane w piśmiennictwie odnoszące się zarówno do *A. variolosa* jak i do *A. quercicola* dotyczą jednego gatunku – *A. variolosa* i w takim sensie gatunek ten jest traktowany w niniejszym artykule.

Gwiazdosz - *A. variolosa* jest pospolity na terenie Polski (PODSIADŁO, 1975a). Żyje na *Quercus robur* L., *Q. sessilis* EHRH. i ich mieszańcach, zasiedlając najczęściej młode gałęzie. Jest gatunkiem partenogenetycznym, w warunkach naszego klimatu monowoltynnym i ma w rozwoju dwa stadia larwalne. Zimuje w postaci samic (Ryc.).

W warunkach klimatycznych Polski, samice przystępują do składania jaj zwykle w końcu maja lub na początku czerwca. Proces ten przebiega intensywnie mniej więcej przez miesiąc, po czym słabnie i wprawdzie ciągnie się jeszcze przez jakiś czas, ale już w znacznie wolniejszym, gasnącym tempie.

Ze złożonych jaj, po kilku dniach lęgną się larwy I stadium. Przez okres 2–3 dni wędrują one po gałęziach, po czym wbijają kłujkę w tkankę rośliny, przytwierdzając się do niej na stałe. I stadium larwalne trwa około 5–6 tygodni. Larwy II stadium pojawiają się zwykle w pierwszej połowie lipca. Stadium to trwa około trzech tygodni. Młode samice pojawiają się zwykle w końcu lipca lub na początku sierpnia. Odżywiają się one intensywnie, po czym zapadają w diapauzę zimową.

Jak wynika z przedstawionego cyklu życiowego gwiazdosza, długotrwałym stadium życiowym tego gatunku są samice, które żyją 10–11 miesięcy i są obecne w populacjach prawie przez cały rok.

Dotychczasowe badania prowadzone przez autorkę artykułu wykazały obecność dwóch gatunków pasożytniczych bleskotek, które w sposób istotny redukują liczebność gwiazdosza. Są to: *Habrolepis dalmani* (WESTWOOD) i *Metaphycus asterolecanii* (MERCET). Obydwa są pasożytami wewnętrznymi i tak jak inne gatunki *Encyrtidae*, mają w rozwoju pięć stadiów larwalnych (PODSIADŁO, 1986).

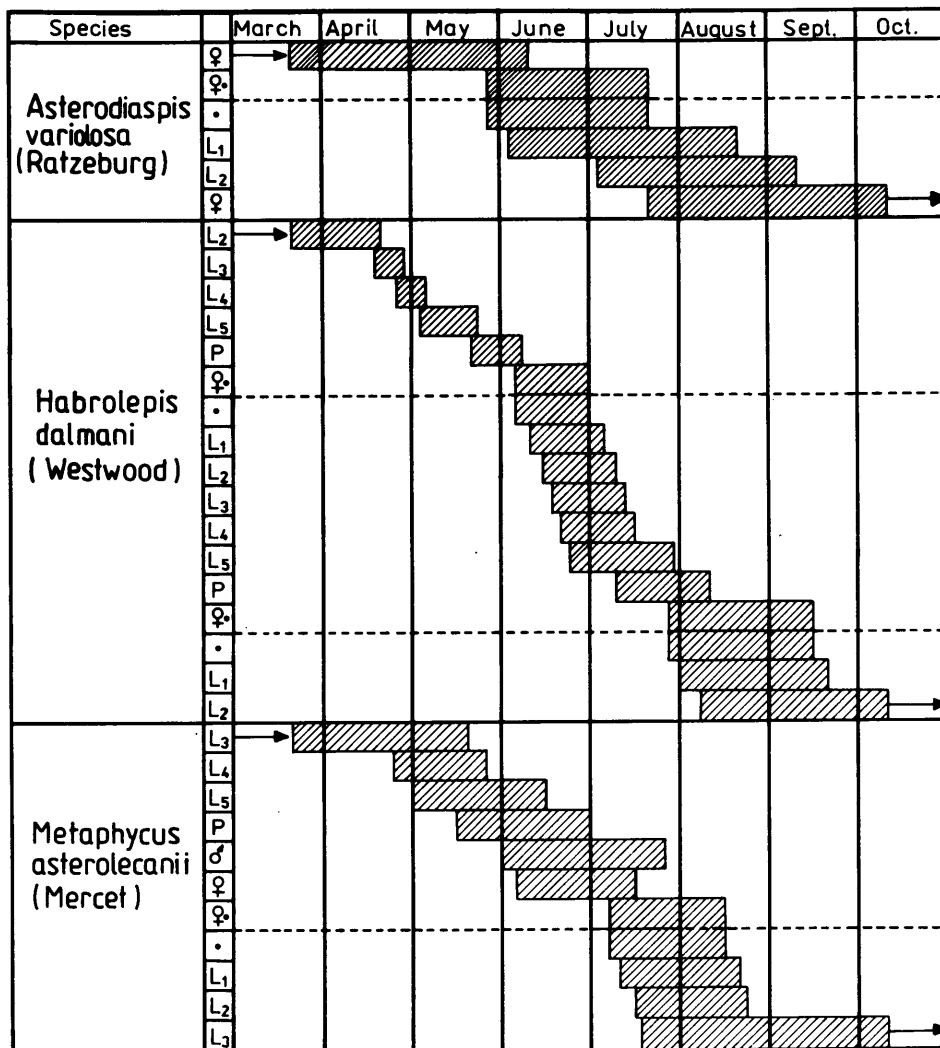
H. dalmani jest w Polsce z reguły biwoltynny. Jego dwie generacje, zimująca i letnia, rozwijają się kolejno w samicach gwiazdosza należących do jednej i tej samej generacji. Pasożyt zimuje jako larwa II stadium w młodych samicach żywicielskich. Reaktywacja jego rozwoju następuje wczesną wiosną, po czym następują kolejne linienia larw, stadium poczwarki, a na początku czerwca z martwych już samic gwiazdosza wylatują imagines. W jednej samicy żywicielskiej rozwój kończy tylko jeden pasożyt. Powoduje on jej całkowitą bezpłodność. Po wylocie, imagines *H. dalmani* nie opuszczają dębów. Żyją na nich do końca czerwca. Wylatujące z samic żywicielskich samice *H. dalmani* są dojrzałe płciowo. Wkrótce po wylocie zaczynają składać jaja do wnętrza niespasożytowanych samic gwiazdosza, zapoczątkowując tym letnie pokolenie pasożyta. W tym czasie samice żywicielskie składają jaja. Rozwijający się pasożyt nie zatrzymuje ich reprodukcji, a tylko ją ogranicza.

Rozwój pokolenia letniego *H. dalmani* trwa około 45–50 dni. Wyloty imagines tej generacji następują zwykle w trzeciej dekadzie lipca i w pierwszej dekadzie sierpnia. Z jednej samicy żywicielskiej wylatuje także tylko jeden pasożyt. Imagines pasożyta występują na dębach do połowy września. Samice letniej generacji *H. dalmani* wylatują także dojrzałe płciowo. Wkrótce po wylocie składają jaja do wnętrza młodych samic gwiazdosza, zapoczątkowując tym pokolenie zimujące. Rozwijające się z jaj larwy pasożyta osiągają w rozwoju II stadium i po intensywnym odżywianiu zapadają w diapauzę zimową.

W wyjątkowo sprzyjających warunkach atmosferycznych, larwy II stadium *H. dalmani* mogą rozwijać się bez diapauzy, dając trzecią – jesienną generację. Jednak w warunkach klimatycznych Polski jest to zjawisko raczej sporadyczne.

W populacjach *H. dalmani* występują prawie wyłącznie samice. Samce trafiają się bardzo rzadko.

Drugi, często spotykany pasożyt gwiazdosza – *M. asterolecanii* jest w Polsce monowoltynny. Rozwój zaczyna w larwach II stadium żywiciela, a kończy w samicach. Pasożyt ten zimuje jako larwa III stadium w samicach gwiazdosza. Rozwój wznawia wczesną wiosną, przechodząc następne linienia. Imagines *M. asterolecanii* wylatują zwykle w czerwcu. Z jednej samicy żywicielskiej wylatuje tylko jeden pasożyt. Powoduje on u niej całkowitą bezpłodność. Samce zaczynają wylatywać o kilka dni wcześniej niż samice. Samce występują na dębach do końca lipca, a samice do połowy sierpnia.

Ryc. Schemat cyklu życiowego *Asterodiaspis variolosa* (RATZ.) i jego pasożytów: *Habrolepis dalmani* (WESTW.) i *Metaphycus asterolecanii* (MERCET) w Polsce. • = jajo, L₁–L₅ = stadia larwalne, P = poczwarka, ♀ = samica przed składaniem jaj, ♀ = samica składająca jaja, ----- przerywana linia rozdziela dwie następujące po sobie generacje.

Fig. Diagram of the life cycle of *Asterodiaspis variolosa* (RATZ.) and their parasites: *Habrolepis dalmani* (WESTW.) and *Metaphycus asterolecanii* (MERCET) in Poland. • = egg, L₁–L₅ = larval instars, P = pupa, ♀ = female before oviposition, ♀ = female during oviposition, ----- the broken line separates two succeeding generations.

Wylatujące samice *M. asterolecanii* są niedojrzałe płciowo. Proces ich dojrzewania trwa około miesiąca i następuje podczas ich życia na swobodzie. Osiągnięcie dojrzałości płciowej przez samice pasożyta zbiega się w czasie z pojawieniem się w terenie larw II stadium żywiciela. Samice pasożyta składają do wnętrza ich ciała jaja z których po kilku dniach wylęgają się larwy I stadium. W tym okresie larwy II stadium gwiazdosza linieją i pojawiają się samice. Linieją zarówno larwy niespasożytowane jak i spasożytowane przez *M. asterolecanii*. Larwy II stadium *M. asterolecanii* bytują zwykle już w samicach żywicielskich. Drugie stadium larwalne *M. asterolecanii* jest trudno zauważalne gdyż trwa bardzo krótko, nie dłużej niż 2–3 dni. Larwa III stadium odżywia się intensywnie, po czym zapada w diapauzę zimową.

Wyżej podany – dla warunków klimatycznych Polski – cykl życiowy gwiazdosza i jego pasożytów: *H. dalmani* i *M. asterolecanii* ulega pewnym przesunięciom w zależności od warunków atmosferycznych w poszczególnych latach (PODSIADŁO, 1975b, 1986). W latach ciepłych tempo rozwoju jest szybsze i co za tym idzie wcześniej pojawiają się stadia rozwojowe tych owadów. W latach chłodnych – odwrotnie, obserwuje się wyraźne zwolnienie tempa rozwoju. Jednak zasadniczy schemat rozwoju pozostaje ten sam, to znaczy: *A. variolosa* i *M. asterolecanii* mają jedno pokolenie w roku, a *H. dalmani* – z reguły dwa pokolenia.

Badania nad ekstensywnością spasożyтовania samic gwiazdosza przez *H. dalmani* i *M. asterolecanii* prowadzono na terenie Warszawy w latach 1977 i 1983.

W roku 1977 zbadano spasożyтовanie przez letnią generację *H. dalmani*. Wynosiło ono 29%. Jak wspomniano, generacja ta nie hamuje całkowicie reprodukcji samic żywicielskich, a tylko ją ogranicza. Spasożytowane przez nią samice gwiazdosza składają mniej jaj niż samice niespasożytowane.

W roku 1983 badano spasożyтовanie przez zimujące generacje *H. dalmani* i *M. asterolecanii*. Wynosiło ono: dla *H. dalmani* – 18%, a dla *M. asterolecanii* – 16%. Jak zaznaczono generacje te powodują całkowitą bezpłodność samic żywicielskich. W ten sposób niszczą one wspólnie jedną trzecią populacji gwiazdosza.

Dane te wskazują, że rola badanych entomofagów w naturalnej redukcji gwiazdosza jest znacząca. Traktowane łącznie należą do ważnych czynników utrzymujących liczebność tego szkodnika na niskim poziomie.

SUMMARY

According to a new concept of the species of *Asterodiaspis variolosa* (RATZEEBURG), by PODSIADŁO (1990), *Asterodiaspis quercicola* (BOUCHÉ) is a synonym of that species. Therefore, all data in literature regarding *A. variolosa* and *A. quercicola* refer, in fact, to one species – *A. variolosa*.

A. variolosa is common in Poland. It lives on *Quercus robur* L., *Q. sessilis* EHRH. and their hybrids. It is parthenogenetic and univoltine under the climate of Poland. It has two larval instars and overwinters as young adult females.

Two encyrtid species commonly parasitize *A. variolosa* in Poland: *Habrolepis dalmani* (WESTWOOD) and *Metaphycus asterolecanii* (MERCET). They are primary endoparasites.

H. dalmani is generally bivoltine in Poland. Its two generations, the winter and the summer one, develop successively in long-lived host females from the same generation.

Exceptionally, weather permitting, the autumn generation may develop but it happens rather sporadically.

M. asterolecanii is univoltine in Poland. It begins its development in second instar nymphs of the host and completes it in host females.

The role of *H. dalmani* and *M. asterolecanii* in limiting the abundance of *A. variolosa* is significant. Their overwintering generations destroy one-third of the population of the pest. Apart from this, the summer generation of *H. dalmani* partly limits the reproduction in host females.

PIŚMIENNICTWO

PODSIADŁO E. 1975a: Badania nad identyfikacją i występowaniem w Polsce gatunków z rodzaju *Asterodiaspis* SIGNORET, 1876 (*Homoptera*, *Coccoidea*, *Asterolecaniidae*). *Prz. Zool.*, **19**: 211–216.

PODSIADŁO E. 1975b: Life cycle of *Asterodiaspis variolosa* (RATZEBURG, 1870) (*Homoptera*, *Coccoidea*, *Asterolecaniidae*) in Poland. *Ann. Zool.*, **32**: 347–355.

PODSIADŁO E. 1986: Morpho-biological studies on primary parasites (*Hymenoptera*, *Chalcidoidea*, *Encyrtidae*) of scale insects from the genus *Asterodiaspis* SIGNORET (*Homoptera*, *Coccoidea*, *Asterolecaniidae*) in Poland. *Ann. Zool.*, **40**: 255–296.

PODSIADŁO E. 1990: Concept of the species of *Asterodiaspis variolosa* (RATZEBURG, 1870) (*Homoptera*, *Coccoidea*, *Asterolecaniidae*). *Ann. Zool.*, **43**: 363–371.

RECENZJE

PALM E. 1989: Nordeuropas Prydvinger (*Lepidoptera, Oecophoridae*). Danmarks Dyreliv, Bind 4. Fauna Boger, Kobenhavn. 247 ss.

Po miernikowcach i omacnicowatych jest to kolejny tom z serii monografii poświęconych duńskim motyloom, autorstwa EIVIND'a PALM'a tym razem poświęcony rodzinie *Oecophoridae*, analizowanej na tle fauny całej Skandynawii oraz przyległych obszarów, Holandii, Niemiec, Polski, Litwy, Łotwy, Estonii i północno-zachodniej części Rosji. Również i ta książka napisana jest w języku duńskim, co utrudnia posługiwanie się tekstem.

We wstępie znajduje się krótki opis budowy postaci dorosłej, a także narządów genitalnych obu płci. Ponadto autor podaje lakoniczną charakterystykę stadiów przedimaginalnych, typowych biotopów, fenologii oraz omawia znaczenie gospodarcze niektórych gatunków. System pokrewieństwa w obrębie rodziny *Oecophoridae* został przyjęty w znacznie szerszym zakresie. Włączono do niej *Ethmiinae* w randze podrodziny, chociaż niektórzy autorzy uznają tę grupę motyli za samodzielną rodzinę. Podobnie rodzaj *Stathmopoda* znalazł się tu w podrodzynie *Oecophorinae*, podczas gdy według innych koncepcji włącza się go do rodziny *Momphidae* lub reprezentuje on rodzinę *Stathmopodidae* plasowaną w sąsiedztwie *Momphidae*. Nie wyróżniono natomiast podrodziny *Pleurotinae*, której gatunki włączono do *Oecophorinae*.

Część opisowa książki zawiera charakterystykę podrodzin, rodzajów i gatunków. Opis gatunku obejmuje rozmiary imagines oraz ubarwienie i rysunek skrzydeł, ponadto ogólne rozmieszczenie geograficzne oraz charakter występowania na obszarze Danii. Podane są również dane dotyczące wyglądu i trybu życia stadiów przedimaginalnych oraz okres pojawu samych motyli. Każdy opis gatunku zakończony jest krótkim streszczeniem angielskim. Dla każdego gatunku załączono mapkę z zaznaczonym ogólnym zasięgiem gatunku w Europie Północnej oraz mapkę ze stanowiskami gatunku na terenie Danii. Dla gatunków, które trudno odróżnić według cech wyglądu zewnętrznego zamieszczono czarno-białe fotografie motyli z zaznaczonymi cechami diagnostycznymi oraz fotografie narządów genitalnych. Na stronach 208–223 znajdują się barwne tablice doskonałej jakości, na których przedstawiono wszystkie omawiane w tekście gatunki z uwzględnieniem zmienności w ubarwieniu, tak charakterystycznej dla niektórych gatunków z rodzaju *Agonopterix*. Ogółem opracowanych zostało 119 gatunków, z których na obszarze Danii stwierdzono 81.

Niniejsza książka powinna być cennym uzupełnieniem wydanego w roku 1964 w serii „Klucze do oznaczania owadów Polski” klucza do polskich *Oecophoridae* autorstwa S. TOLLA, który obecnie jest już nieco przestarzały pod względem nazewnictwa, a ponadto czarno-białe rysunki kreskowe skrzydeł są znacznie mniej pomocne przy oznaczaniu niż barwne fotografie.

JAROSŁAW BUSZKO, Toruń

KRÓTKIE DONIESIENIA

18. *Dalopius marginatus* (L.), *Agriotes obscurus* (L.), *Adelocera murina* (L.)
i *Denticollis linearis* (L.) – gatunki sprężykowatych (Coleoptera, Elateridae)
nowe dla fauny Sudetów Wschodnich

Dalopius marginatus (L.), *Agriotes obscurus* (L.), *Adelocera murina* (L.) and *Denticollis linearis*
(L.) – elaterid species (Coleoptera, Elateridae) new to the fauna of the eastern part of Sudety
Mts.

Na obszarze Sudetów Wschodnich stwierdzono dotychczas występowanie 68 gatunków *Elateri-
dae* („Katalog Fauny Polski”, cz. XXIII, t. 10, 1985), co stanowi około 55% fauny chrząszczy
sprężykowatych występujących w Polsce. W niniejszym doniesieniu prezentuję cztery kolejne
gatunki, nie podawane dotychczas z tej krainy i potwierdzam występowanie *Ampedus nigerrimus*
(LACORD.) w Sudetach Wschodnich (dotychczasowe dane dotyczące tego gatunku w Sudetach,
oparte były na znaleziskach z ubiegłego wieku i wymagały uaktualnienia). Granice Sudetów
Wschodnich przyjąłem według „Katalogu Fauny Polski”.

Ampedus nigerrimus (LACORD.)

– Masyw Śnieżnika, Kletno, 4 i 9 VII 1975, 2 exx., leg. D. TARNAWSKI.

Dalopius marginatus (L.)

– Masyw Śnieżnika, Kletno, 3 VII 1975, 1 ex., leg. D. TARNAWSKI.

Agriotes obscurus (L.)

– Masyw Śnieżnika, Kletno, 2 i 3 VII 1975, 2 exx., leg. D. TARNAWSKI.

Adelocera murina (L.)

– Masyw Śnieżnika, Kletno, 3, 5, 6 i 13 VII 1975, 4 exx., leg. D. TARNAWSKI.

Denticollis linearis (L.)

– Masyw Śnieżnika, Kletno, 10 i 15 VII 1975, 2 exx., leg. D. TARNAWSKI, 7 IX 1975, 2 exx. (larwy),
leg. L. BOROWIEC.

– Zieleniec koło Duszników Zdrój, 29 IV 1976, 1 ex. (larwa), torfowisko wysokie – pod korą pnia
świerka, leg. D. TARNAWSKI.

DARIUSZ TARNAWSKI, Wrocław

19. Nowe stanowiska niektórych *Elateridae* (*Coleoptera*) w PolsceNew localities of some *Elateridae* (*Coleoptera*) in Poland

W niniejszej notatce przedstawiono kilka gatunków chrząszczy sprężykowatych nie wykazywanych dotychczas z niektórych krain Polski (podział na krainy zoogeograficzne przyjęto według „Katalogu Fauny Polski”), a także podano dokładną lokalizację stanowiska dla okazu *Ampedus tristis* (L.) odnotowanego w pracy TARNAWSKIEGO („Przeł. Zool.”, t. 25: z. 4, 1981) i w „Katalogu Fauny Polski” (cz. XXIII, t. 10, 1985) oraz potwierdzono stare doniesienie dla *Melanotus castanipes* (PAYK.) o jego występowaniu na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej.

Ampedus tristis (L.)

- Rezerwat Starożyn w Puszczy Augustowskiej, 13 VI 1978, 1 ex., leg. M. WANAT. Poprzednio (TARNAWSKI, 1981 i „Katalog Fauny Polski”, 1985) błędnie podano, że okaz ten został złowiony w miejscowości Starożyńce koło Bartnik (Podlasie).

Agriotes obscurus (L.)

- Świętokrzyski Park Narodowy, Święty Krzyż, 18 V 1983, 2 exx., leg. D. TARNAWSKI. Dotychczas nie wykazywany z tej krainy.

Melanotus castanipes (PAYK.)

- Wilkanowo koło Zielonej Góry, 25 VI 1987, 1 ex., leg. B. NAJBAR. Dotychczas podawany w 1904 roku z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej z okolic Poznania.

Ctenicera cuprea (F.)

- Góra Radunia koło Sobótki, 19 V 1979, 1 ex., leg. R. J. POMORSKI. Błędnie podawany z Dolnego Śląska z miejscowości Miroslawice przez SOWIŃSKĄ („Przeł. Zool.”, t. 19, z. 1, 1975) na podstawie źle oznaczonych larw pokrewnego gatunku, *Ctenicera pectinicornis* (L.).

Denticollis rubens PILLER et MITTER.

- Rezerwat Białe Ługi (torfowisko) koło Kielc, 18 V 1983, 1 ex., leg. D. TARNAWSKI. Nowy dla Gór Świętokrzyskich.

Cidnopus pilosus (LESKE)

- Świętokrzyski Park Narodowy, Święty Krzyż, 18 V 1983, 1 ex., leg. D. TARNAWSKI. Nowy dla tej krainy.

Cardiophorus asellus ERICHSON

- Kampinowski Park Narodowy, 5 V 1975, 1 ex., leg. A. JASIŃSKI. Nowy dla Niziny Mazowieckiej.

20. Nowe stanowiska polskich *Paederinae* (Coleoptera, Staphylinidae), INew records of Polish *Paederinae* (Coleoptera, Staphylinidae), I

Podrodzina *Paederinae* w obrębie kusakowatych jest stosunkowo dobrze poznana. Poniżej podaję nowe stanowiska dla 8 gatunków. W większości przypadków, poza jednym – co zaznaczono, były one łowione przeze mnie.

Astenus pulchellus (HEER, 1839)

- Wyżyna Małopolska, Pińczów, 11–15 V 1991, 1 ex.; Roztocze, Józefów, 16 VI 1989, 1 ex., Krasnobród, 16–25 VI 1990, 1 ex.

Nieczęsty gatunek, notowany z 8 krain. Nowy dla Wyżyny Małopolskiej i Roztocza.

Rugilus erichsonii (FAUVEL, 1867)

- Roztocze, Obroc, 10 VII 1988, 1 ex., rezerwat Czerkies, 15 VI 1990, 3 exx.

Dość pospolity gatunek, notowany z 14 krain, ale z Roztocza nie podawany.

Rugilus orbiculatus (PAYKULL, 1789)

- Roztocze, Lipowiec k. Zwierzyńca, 14 VII 1989, 3 exx.

Pospolity gatunek, ale do tej pory znany tylko z 11 krain. Nowy dla Roztocza.

Medon dilutus (ERICHSON, 1839)

- Roztocze, Bukowa Góra, 25 IX 1987, 1 ex., 5 VI 1989, 1 ex.

Bardzo rzadki gatunek, notowany tylko z 3 południowo-zachodnich krain. Nowy dla Roztocza.

Medon fuscus (ANNERHEIM, 1831)

- Wyżyna Małopolska, Pińczów, 11–15 V 1991, 5 exx.

Nieczęsty gatunek, znany z 9 krain. Nowy dla Wyżyny Małopolskiej.

Medon piceus (KRAATZ, 1859)

- Pojezierze Pomorskie, Bielinek, 14–16 XI 1987, 3 exx., leg. L. BUCHHOLZ; Roztocze, Bukowa Góra, 7 VI 1989, 1 ex.

Rzadki gatunek, notowany tylko z 3 krain. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego i Roztocza.

Sunius melanocephalus (FABRICIUS, 1792)

- Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 2 exx.

Dość częsty gatunek, notowany z 14 krain. Nowy dla Roztocza.

Pseudomedon obscurellus (ERICHSON, 1840)

- Roztocze, Krasnobród, 16–25 VI 1990, 1 ex.

W Polsce dość rzadki, notowany z 9 krain. Nowy dla Roztocza.

21. Nowe stanowiska polskich *Xantholininae* (Coleoptera, Staphylinidae)New records of Polish *Xantholininae* (Coleoptera, Staphylinidae)

Poniżej podaję nowe stanowiska dla 7 gatunków z podrodziny *Xantholininae*. Wszystkie okazy, poza jednym, były łowione przeze mnie.

Leptacinus intermedius DONISTHORPE, 1936

– Dolny Śląsk, Wrocław-Wojnów, VI 1990, 3 exx.

Dotychczas podany tylko z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej i ogólnikowo z Mazur. Nowy dla Dolnego Śląska.

Leptacinus sulcifrons (STEPHENS, 1833)

– Roztocze, Obroc, 10 VI 1988, 1 ex., Kąty II k. Zamościa, 20 VI 1990, 2 exx.

Notowany tylko z 4 krain. Nowy dla Rostocza.

Gyrophypnus fracticornis (MÜLLER, 1776)

– Dolny Śląsk, Wrocław-Wojnów, VI 1990, 1 ex.

Znany z 5 krain. Nowy dla Dolnego Śląska.

Xantholinus clairei COIFFAIT, 1956

– Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 25 VII-8 VIII 1989, 1 ex., 10-15 VII 1990, 1 ex. leg. J. KANIA.

Notowany z 7 krain. Nowy dla Wielkopolski.

Xantholinus longiventris HEER, 1839

– Wyżyna Małopolska, Pińczów, 10-15 V 1991, 1 ex., Chotel Czerwony, 14 V 1991, 1 ex.

Dość pospolity gatunek, znany z 11 krain, ale z Wyżyny Małopolskiej nie notowany.

Xantholinus roubali COIFFAIT, 1956

– Dolny Śląsk, Wrocław-Książę Małe, 7 III 1974, 1 ex.

Rzadki gatunek, z Polski podany tylko ogólnikowo z woj. lubelskiego.

Othius angustus STEPHENS, 1833

– Dolny Śląsk, Wrocław-Mokry Dwór, 19 VI 1988, 1 ex.

Dość pospolity gatunek, znany z 12 krain. Nowy dla Dolnego Śląska.

LECH BOROWIEC, Wrocław

22. Nowe stanowiska i uwagi o polskich *Curculionoidea* (Coleoptera: Apionidae, Curculionidae)

New records and notes on Polish *Curculionoidea* (Coleoptera: Apionidae, Curculionidae)

Nanophyes sahlbergi (SAHLBERG, 1834)

- Nizina Wielkopolsko-Kujawska, Ruda Milicka, 17-27 VII 1991, 250 exx., na światło lampy rtęciowej w parny i ciepły wieczór (leg. L. BOROWIEC).

Podawany już z tego stanowiska na podstawie jednego okazu. Na uwagę zasługuje liczba i sposób odłowienia tego chrząszcza.

Otiorhynchus inflatus var. *salebrosus* BOHEMAN, 1843

- Dolny Śląsk, Siechnice k. Wrocławia, 9 II 1989, 1 ex. martwy wysiany ze ściółki pod starej wierzby - *Salix* sp.; Zakrzów-Kotowice k. Wrocławia, 8 VI 1991, 6 exx. zebranych w nocy na malinach - *Rubus* sp. w grądzie (leg. J. KANIA).

Znany z Sudetów, Karpat i kilku stanowisk w dorzeczu Wisły. Podawany również przed wieloma laty ze Śląska.

Otiorhynchus apfelbecki STIERLIN, 1887

- Roztocze, rez. Czerkies, 15 VI 1990, 1 ex. zebrany w czerpaki z gałęzi dębu - *Quercus* sp. (leg. L. BOROWIEC).

Znany do tej pory z okolic Przemyśla. Nowy dla Roztocza.

Otiorhynchus smreczynski CMOLUCH, 1968

- Wyżyna Małopolska, rez. Skowronno, 29 IV 1990, 2 exx., 1 V 1990, 6 exx. wysianych ze ściółki na kserotermicznym zboczu; Pińczów, 12-13 V 1991, kilkadziesiąt egzemplarzy zebranych w czerpak z żywopłotu na ligustrze - *Ligustrum vulgare* L. (leg. J. KANIA, J. SZYPUŁA, M. WANAT).

Podawany do tej pory Lublina i Hajnówki. Nowy dla Wyżyny Małopolskiej.

Sitona gressorius (FABRICIUS, 1792)

- Pobrzeże Bałtyku, Wolin, Międzyzdroje - Dziwnów, 11 IV 1991, 1 ex. na wydmie (leg. J. R. POMORSKI).
- Dolny Śląsk, Wrocław-Wojnow, 13 X 1991, 1 ex. (leg. J. KANIA).

Podawany do tej pory z kilku stanowisk w Wielkopolsce i z Sudetów Wschodnich. Nowy dla Pobrzeża Bałtyku i Dolnego Śląska.

Sitona regensteinesis (HERBST, 1794)

- Pojezierze Pomorskie, Szczecin, 18 VIII 1949, 2 exx. w kolekcji M. KŁAPACZA (IZ PAN Warszawa).

Wykazany ostatnio z Puszczy Zielonka k. Poznania. Dawne doniesienia o występowaniu tego gatunku w Polsce nie zostały poparte okazami dowodowymi. Drugie pewne stanowisko w kraju. Nowy dla Pojezierza Pomorskiego.

Liparus coronatus (GOEZE, 1777)

- Wyżyna Małopolska, rez. Skowronno, 29 IV 1990, 1 ex. pod kamieniem na kserotermicznym zboczu (leg. J. KANIA).

Bardzo rzadki gatunek, w Polsce łowiony pojedynczo. Znany do tej pory z okolic Chełma Lubelskiego, Przemyśla, Krakowa, Miechowa i ze Śląska.

Ceutorhynchus sulcatus CH. BRISOUT, 1869

- Dolny Śląsk, Wrocław – Książę Małe, 8 VI 1991, 1 ex. zebrany w czerpak na ugorze przy wysypisku śmieci (leg J. KANIA).

Podawany z kilku stanowisk w południowej części Polski. Nowy dla Dolnego Śląska.

Ceutorhynchus borraginis (FABRICIUS, 1792)

- Wyżyna Małopolska, Pińczów, 12 V 1991, 3 exx. zebrane z *Cynoglossum officinale* L. (leg. J. KANIA i J. SZYPUŁA).

W Polsce podany z kilku rozproszonych stanowisk. Nowy dla Wyżyny Małopolskiej.

JAROSŁAW KANIA, Wrocław

23. Nowe stanowiska *Noctua interjecta* (HÜBNER, 1803) w Polsce (*Lepidoptera*, *Noctuidae*)

New records of *Noctua interjecta* (HÜBNER, 1803) in Poland (*Lepidoptera*, *Noctuidae*)

Noctua interjecta (HBN.) jest gatunkiem europejskim, występującym w Europie zachodniej i południowej. Północna granica zasięgu tego gatunku przebiega przez Irlandię, północną Anglię i dalej w kierunku wschodnim przez północne Niemcy aż do ich wschodniej części, skąd następuje znaczne przesunięcie areалу występowania na południe, aż do zachodniej Austrii. Dalej w kierunku wschodnim granica ta przebiega przez Czechosłowację, Węgry do wschodniej Rumunii, gdzie znajdują się najdalej na wschód wysunięte stanowiska występowania tego gatunku. Południowa granica zasięgu biegnie od Hiszpanii wybrzeżem Morza Śródziemnego po Bałkany.

Z Polski *N. interjecta* wykazywano dotychczas jedynie z Pogórza Cieszyńskiego i z Olszan koło Krasiczyna. Informacje te dotyczą przypadkowych stwierdzeń pojedynczych okazów na bardzo odległych stanowiskach od zwartego zasięgu występowania tego gatunku i wymagają potwierdzenia.

W latach 1990–91 gatunek ten wykazano po raz pierwszy z północno-zachodniej Polski jednocześnie na kilku stanowiskach:

- Szczecin, teren Puszczy Wkrzańskiej 7 VIII 1990, 2 exx. T. SMOLAK leg.
- Świnoujście, na Uznamie 13 VIII 1990, 1 ex., 7–15 VIII 1991, 5 exx. J. NOWACKI leg.
- Międzywodzie 9 VIII 1991, 2 exx. J. NOWACKI leg.
- Mrzeżyno 5 VIII 1991, 1 ex. J. NOWACKI leg.

Ilość stanowisk oraz stwierdzonych na nich osobników omawianego gatunku, wskazują jednoznacznie na rozszerzenie się areálu występowania *N. interjecta* w kierunku wschodnim wzdłuż wybrzeża Bałtyku.

JANUSZ NOWACKI, Poznań

24. Interesujące gatunki sówkowatych (*Lepidoptera, Noctuidae*) z rezerwatu „Czerwone Bagno”

Interesting species of noctuid moths (*Lepidoptera, Noctuidae*) from „Czerwone Bagno” Reserve

Podczas pierwszego sezonu badań nad motylami rezerwatu „Czerwone Bagno” nad Biebrzą złowiono trzy rzadko spotykane gatunki sówkowatych, które ze względu typ rozmieszczenia w Polsce zasługują na uwagę.

Diachrysia zosimi (HÜBNER, 1922) – 15–16 VII 1991, 9 exx. W Polsce gatunek łowiony był w Puszczy Augustowskiej, Puszczy Białowieskiej i na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim. Z rozmieszczenia stanowisk wynika, że przez wschodnie rejony Polski przebiega granica zasięgu gatunku. Występuje w środowiskach bagiennych.

Autographa mandarina (FREYER, 1846) – 4 VIII 1991, 3 exx. Po raz pierwszy stwierdzono występowanie tego gatunku w Polsce w 1986 roku w Puszczy Boreckiej. W następnych latach złowiono go w Puszczy Augustowskiej, Puszczy Białowieskiej i na Roztoczu. Występowanie na obszarze Czerwonego Bagna wskazuje na dalszą ekspansję gatunku w kierunku zachodnim. Występuje w środowiskach lasów liściastych i mieszanych.

Eugraphe subrosea (STEPHENS, 1829) – 22 VIII 1991, 3 exx. Gatunek rzadko spotykany, wykazany dotychczas z Pomorza Zachodniego, Puszczy Białowieskiej i Roztocza. Związany ze środowiskami bagiennymi.

KRZYSZTOF FRĄCKIEL, Białystok

25. *Itopectis maculator* (FABR.) (*Hymenoptera, Ichneumonidae*) – nadparazytoid w sadach okolic Poznania

Itopectis maculator (FABR.) (*Hymenoptera, Ichneumonidae*) – hyperparasitoid in orchards in Poznań vicinity

Itopectis maculator (FABR.), przedstawiciel podrodziny *Pimplinae*, należy do poczwarkowych endoparazytoidów I stopnia wielu rzędów owadów. Czasami wykazywany jest również jako nadparazytoid. W trakcie badań, prowadzonych w latach 1983–86 w sadach jabłoniowych okolic Poznania, nad rolę *I. maculator* jako regulatora liczebności populacji zwojkówek „liściowych” (*Tortricidae*) stwierdzono, że może on wystąpić dość licznie jako nadparazytoid. W latach 1983 i 1985 *I. maculator* ograniczył liczebność zwojkówek w 8,6% i w 4,1%, natomiast w większym stopniu liczebności entomofagów, mianowicie w 12,4% i w 7,5%. Znacząco to, że w niektórych latach, efektywność tego gatunku jako parazytoda I stopnia, może zostać pomniejszona przez jego nadpasożytnictwo. Poszerzono krajową listę gatunków żywicielskich dla *I. maculator* jako nadparazytoida o: *Apanteles xanthostigma* (HAL.) (*Braconidae*), *Lissonota complicator* AUBERT, *Phytodietus polyzonias* FÖRST. i *Tranosema rostralis* (BRISCHKE) (*Ichneumonidae*).

HANNA PIEKARSKA-BONIECKA, Poznań

26. *Ribautiana tenerrima* (HERRICH-SCHÄFFER, 1834) (*Homoptera, Cicadellidae*) – szkodnik jeżyny bezkolcowej w Polsce

Ribautiana tenerrima (HERRICH-SCHÄFFER, 1834) (*Homoptera, Cicadellidae*) – a pest of blackberry in Poland

Synonimy: *Typhlocyba tenerrima* HERRICH-SCHÄFFER, 1834; *Typhlocyba rubi* HARDY, 1859; *Typhlocyba misella* BOHEMAN, 1852; *Ribautiana tenerrima disjuncta* ZACHVATKIN, 1947.

Szkodnik z podrodziny *Typhlocybinae*, barwy jasno-żółtej. Długość ciała 2,7–3,5 mm. Głowa stosunkowo wąska, zwłaszcza w porównaniu z pokrewnym gatunkiem *R. ulmi* (L.). Ciemie, przedplecze i tarczka posiadają zabarwienie od białawego do żółtego. Przednie skrzydła są delikatne, żółtawo-żółtawe, niekiedy zielonkavo przeświecające. Przy żyłkach poprzecznych występuje dość zmienne przydymienie od delikatnego do intensywnego. Przy końcach żyłek uchodzących do szczytu skrzydła są ciemne punkty. Penis jest wąski, wydłużony, ostro zakończony, z małymi wyrostkami w górnej jego części. Wyrostki bazalne penisa są również wydłużone, wąskie, nieco odchyłone na boki a w szczytowej części lekko wygięte.

Gatunek ten jest szeroko rozprzestrzeniony. Występuje w całej Europie a także w Australii i na obszarze nearktycznym. Według danych literaturowych gatunek ten występuje na dębie, leszczynie, klonie, śliwie, brzozie, wierzbie, szaktaku, bukszpanie oraz jeżynie. W Niemczech pojedyncze osobniki notowano na jeżynie, malinie i czereśni.

W roku 1990 gatunek *R. tenerrima* wystąpił masowo w okolicach Poznania na jeżynie bezkolcowej w ogródkach działkowych. Wiosenny wyląg larw z jaj zimujących pod skórą pędów jeżyny rozpoczął się na przełomie kwietnia i maja i był przewlekły. W związku z tym, nierównomierny był również pojaw imagines. Pierwsze osobniki dorosłe pojawiły się w terenie na przełomie maja i czerwca. Składanie jaj letnich do nerwów i blaszki liściowej jeżyny było rozciągnięte w czasie, co powodowało zażebienie się z następną generacją. Larwy drugiego pokolenia żerowały od lipca aż do jesieni. W roku 1990, przy stosunkowo łagodnej jesieni, zarówno larwy jak i imagines drugiej generacji obserwowano jeszcze w listopadzie. Najwyższe nasilenie występowania miało miejsce w sierpniu i wrześniu. Wyższą liczebność notowano na jeżynach rosnących w miejscach dobrze nasłonecznionych niż w zacienionych. Szkodliwe są zarówno larwy jak i imagines. Żerują one w charakterystyczny dla wielu *Typhlocybinae* sposób, na dolnej stronie liści, początkowo wzdłuż nerwu głównego a następnie przy nerwach bocznych. W wyniku nakłuwania i ssania powstają na górnej stronie blaszki liściowej, początkowo wzdłuż nerwów a następnie na całej powierzchni, białawe, z czasem żółknące małe plamki. Przy silnym porażeniu plamki te zlewają się, całe liście bieleją, podwijają się brzegami do dołu i brunatnieją. Następstwem żerowania może być zahamowanie wzrostu pędów i zawiązywania owoców. Owoce są drobniejsze i słabo dojrzewają.

W związku z coraz powszechniejszą uprawą jeżyny bezkolcowej w Polsce, szkodnik ten może nabrać znaczenia ekonomicznego. Dlatego też w Katedrze Entomologii AR w Poznaniu, podjęto szersze badania nad bionomią i ekologią tego gatunku.

WANDA NOWACKA, Poznań

KRONIKA ENTOMOLOGICZNA

XIV Sympozjum Sekcji Lepidopterologicznej PTE, Bachotek koło Brodnicy 17–19 maja 1991 r.

W dniu 17–19 maja 1991 r. w Bachotku koło Brodnicy w Ośrodku Wypoczynkowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, odbyło się XIV Sympozjum polskich lepidopterologów. W spotkaniu uczestniczyło 28 osób z Polski, a także gościliśmy grupę 6 lepidopterologów z Czecho-Słowacji.

Tematem wiodącym sympozjum były: „Zmiany zachodzące obecnie w lepidopterofaunie Polski”.

Spotkanie rozpoczęło się 17 maja od zorganizowanej w godzinach przedpołudniowych wycieczki rekonesansowej wokół Jeziora Bachotek, którą poprowadził dr hab. JAROSŁAW BUSZKO. W godzinach popołudniowych, oficjalnego otwarcia Sympozjum dokonał Przewodniczący Sekcji dr JANUSZ NOWACKI. Rozpoczął on jednocześnie pierwszą sesję referatową, na której:

- Dr ANDRZEJ SKALSKI omówił zmiany w faunie motyli dziennych Wyżyny Częstochowskiej w latach 1854–1990.
- EDMUND i STANISŁAW FUGLEWICZOWIE przedstawili zmiany jakie zaobserwowali w lepidopterofaunie okolic Koźuchowa, ze szczególnym uwzględnieniem motyli dziennych.
- Mgr JANUSZ SOSIŃSKI zapoznał uczestników sympozjum ze swoimi spostrzeżeniami dotyczącymi rzadko występujących gatunków motyli w Polsce.
- Dr hab. JAROSŁAW BUSZKO przedstawił najnowsze europejskie kierunki badań nad motylami dziennymi i ich wykorzystanie w ochronie.

Podsumowująca dyskusja została, przez przewodniczącego sekcji, ukierunkowana na zagadnienia ochrony motyli w Polsce. Stwierdzono jednomyślnie, że jest ona niewystarczająca. Dla porównania, J. NOWACKI przedstawił w skrócie zasady ochrony motyli w Niemczech. Duże rozbieżności wśród dyskutujących budziły sposoby wprowadzenia intensywniejszej ochrony motyli w Polsce. Większość uczestników dyskusji stała na stanowisku szybkiego, merytorycznego uzasadnienia, zwiększenia liczby gatunków prawnie chronionych, z jednoczesnym wprowadzaniem ochrony rezerwatowej ekosystemów, w których one występują. Model niemiecki, ochrony wszystkich gatunków motyli w ich naturalnych środowiskach, nie znalazł zbyt wielu zwolenników.

Drugi dzień Sympozjum w całości poświęcono na obrady. Część przedpołudniową zapoczątkowali swoimi wystąpieniami koledzy z Czecho-Słowacji:

- Prof. dr JAN PATOCKA omówił znaczenie stadiów preimaginalnych motyli w ekologii lasu.
- Dr JAN KULFAN zapoznał uczestników z fauną motyli dziennych Słowacji.
- Inż. MAREK TURCZANIN przedstawił czynniki oddziałujące na feromonowy monitoring szkodników lasu.
- Dr JAN LISKA przedstawił uwagi o rozprzestrzenianiu *Elachistidae* w Czecho-Słowacji.

Kolejne 3 wystąpienia dotyczyły rodziny *Noctuidae*:

- Dr JANUSZ NOWACKI przedstawił gatunki sówkowatych stwierdzone po raz pierwszy w Polsce w ostatnich latach.

- Dr JOLANTA NAPIÓRKOWSKA omówiła zmiany liczebności *Mamestra brassicae* w okolicy Lublina.
- Mgr ZDZISŁAW KLUKOWSKI zapoznał zebranych z gradacją *Cerapteryx graminis* na terenach ekologicznie zagrożonych w Sudetach.

W części popołudniowej:

- Dr hab. JAROSŁAW BUSZKO omówił drogi i sposoby rozprzestrzeniania się motyli minujących w północnej Polsce.
- Mgr KRZYSZTOF PAŁKA przedstawił materiały do poznania *Pyralidae* Lubelszczyzny.
- Mgr ADAM MALKIEWICZ omówił aktualny stan fauny *Geometridae* Karkonoskiego Parku Narodowego.
- Dr JANUSZ NOWACKI zapoznał zebranych z wynikami badań nad sówkowatymi Puszczy Augustowskiej.

Wieczorem odbyła się wspólna uroczysta kolacja. Planowana na dzień następny wycieczka terenowa doliną Drwęcy nie odbyła się, ze względu na ciągłe opady deszczu.

JANUSZ NOWACKI, Poznań

● Piśmiennictwo do artykułów należy dołączyć na oddzielnej stronie. Powinno ono dotyczyć tylko pozycji cytowanych w tekście i być zestawione według alfabetycznego porządku nazwisk autorów, z podaniem nazwiska i inicjałów imion, roku wydania, pełnego tytułu pracy, skróconego tytułu wydawnictwa, miejsca wydania, (w przypadku wydawnictw ciągłych nie będących czasopismami), tomu (ewentualnie także zeszytu) i liczby pierwszej i ostatniej strony. Np.

MARCINKOWSKI H., 1984: Rzadkie gatunki motyli większych (*Macrolepidoptera*) z Gór Sowich. Pol. Pismo Ent., **54**: 229-230.

BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1985: Chrząszcze *Coleoptera* – *Buprestoidea*, *Elateroidea* i *Cantharoidea*. Katalog Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **10**: 1-401.

Przy wydawnictwach zwartych należy podać ponadto nazwę instytucji wydawniczej z jej siedzibą. Np.

JURA C. (red.), 1988: Biologia rozwoju owadów. PWN, Warszawa. 250 ss.

● Transliterację z alfabetów niełacińskich należy przeprowadzać według Polskiej Normy.

● Do prac historiograficznych, przedstawiających sylwetki entomologów, należy dołączyć możliwie pełny wykaz ich publikacji z zakresu entomologii, a w treści tychże prac zaprezentować pozostałą, entomologiczną spuściznę materialną danego entomologa (zbiory, księgozbiór itp.) z podaniem jej aktualnych losów.

● W artykułach i doniesieniach (za wyjątkiem recenzji, sprawozdań, komunikatów i materiałów kronikarskich) należy przy nazwach systematycznych rodzajów i gatunków cytowanych po raz pierwszy w pracy, umieszczać nazwiska (lub ich skróty) odpowiednich autorów (według zasad przyjętych w „Międzynarodowym Kodeksie Nomenklatury Zoologicznej”).

● Zaleca się:

- podawanie elementów daty w kolejności – dzień, miesiąc, rok, przy czym miesiące należy oznaczać słownie lub liczbami rzymskimi;
- podawanie przy nazwach stanowisk, oznaczeń według siatki UTM;
- nie stosowanie w maszynopisach ukośnej kreski w zamian za nawias okrągły.

● W celu zapewnienia odpowiedniego poziomu merytorycznego, artykuły przed przyjęciem do druku będą przedstawiane do zaopiniowania specjalistom z odpowiedniej dziedziny. Nadsyłanie do „Wiadomości Entomologicznych” artykułów o identycznej treści jak wysyłane do publikacji w innych czasopismach jest – rzecz jasna – niedopuszczalne.

● Materiały do druku prosimy przysyłać na adres Redakcji. Do przesłanych materiałów należy dołączyć: adres korespondencyjny z telefonem oraz kserokopię dowodu uiszczenia opłat statutowych PTE za rok bieżący (lub inny dokument potwierdzający ich uiszczenie). Pierwszeństwo druku, przy dużej ilości nadsyłanych prac, mają prenumeratorzy „Wiadomości Entomologicznych”.

● Autorzy artykułów otrzymują bezpłatnie 50 nadbitek. Autorzy doniesień naukowych, komunikatów, sprawozdań i materiałów kronikarskich otrzymują nadbitki według każdorazowo ustalonego podziału, natomiast autorzy recenzji nadbitek nie otrzymują.

„Wiadomości Entomologiczne” drukują odpłatnie ogłoszenia drobne i reklamy popularyzujące wyroby i usługi mające zastosowanie w szeroko pojętej działalności entomologicznej. Za treść ogłoszeń i reklam Redakcja nie odpowiada. W ogłoszeniach drobnych opłata wynosi 540,- zł od znaku, a w reklamach 150.000 zł za 1/8 szpalty (60 × 50 mm). Członkom rzeczywistym i wspierającym Polskiego Towarzystwa Entomologicznego przysługuje 20% zniżka.

Ogłoszenia drobne – Advertisements

OFERUJE:

- kartoniki
 - klejone z 2 warstw zachodniego kartonu
 - narożniki zaokrąglone
 - wymiary (w mm): 12 × 27, 9 × 21, 7 × 17, 6 × 13, 5 × 14, 4 × 11
 - ceny: 34000 – 62000 zł/1000 szt.
- tacki do gablot na owady
 - wykonane z pleksi
 - wymiary na zamówienie
- rozpinadła do motyli

Dla instytucji rachunki

INFORMACJE I ZAMÓWIENIA LISTOWNE:

Kazimierz Staszewski, ul. Zamkowa 35, 63-500 Ostrzeszów

WARUNKI PRENUMERATY – SUBSCRIPTION ORDERS

PRENUMERATA KRAJOWA

- Prenumeratę krajową dla osób nie będących członkami PTE prowadzi Redakcja. Wpłaty na rok 1992 przyjmowane są do końca I kwartału na konto:
 - PTE Oddział w Poznaniu
 - PKO Bank Państwowy, I O/Poznań
 - nr 63513-2596-132w wysokości 60 tys. zł. Przy zakupie powyżej 30 egzemplarzy udzielamy 20% rabatu.
- Prenumeratę dla członków PTE, z 20% zniżką, przyjmuje Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Entomologicznego (ZG PTE, ul. Sienkiewicza 21, 50-335 Wrocław, B.H.K. SA o/Wrocław nr 489209-1179-132)
- Sprzedaż pojedynczych numerów oraz subskrypcję na stałą dostawę prowadzą Oddziały ORPAN na terenie całego kraju.

FOREIGN SUBSCRIPTION

Subscription order and all payments should be addressed:

Polskie Towarzystwo Entomologiczne, Oddział w Poznaniu, Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań, Poland. Our account:

No. 63513-2596-132

is placed in:

PKO Bank Państwowy, I O/Poznań, Poland.

Price (1992): institutional – 30 USD, personal – 20 USD, single fascicles – 10 USD each.